

Moldova: Studiu de piață

IASCI
International Agency for
Source Country Information

ciVIs
Centru de Analize și Investigații
Sociologie, Politologie și Psihologie

Anexa II

Analiza literaturii în domeniu

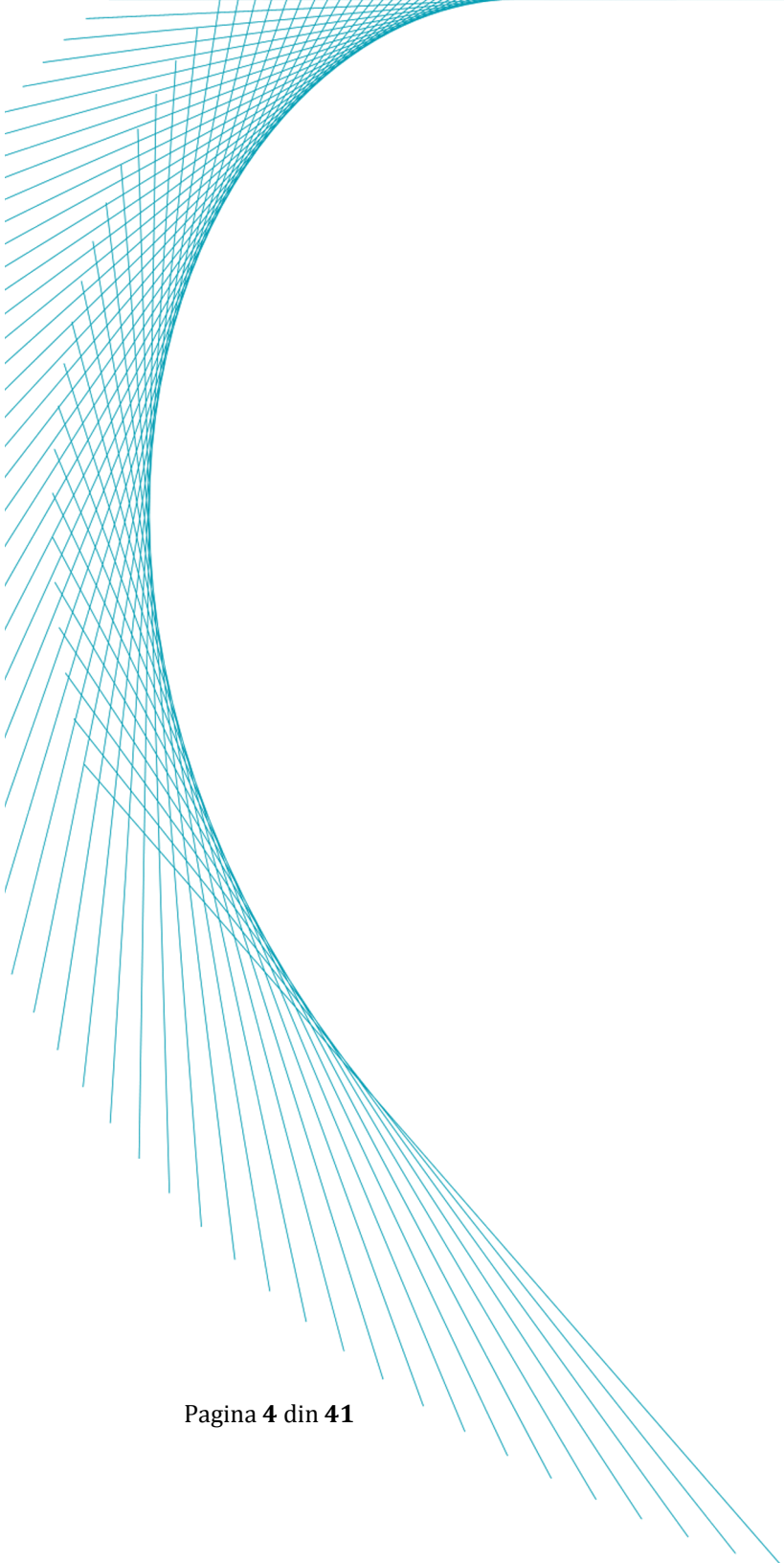
Viena, noiembrie 2010

Nicolaas de Zwager
Wolfgang Gressmann
Ruslan Sintov

Cuprins

Migrația internațională și dinamica ei în decursul timpului	5
O scurtă incursiune istorică	5
Migrația internă	6
Fluxurile migrației contemporane.....	6
Factorii migrației.....	8
Direcțiile migrației	9
Caracteristicile socio-economice ale migranților	12
Tendențele viitoare în domeniul migrației	15
Fluxurile financiare	18
Dinamica remitențelor	18
Mijloacele de transfer	21
Economii, investiții și cultura financiară.....	22
Influența crizei asupra economiilor și investițiilor	24
Probleme de reglementare, politice și de mediu	25
Cadru instituțional.....	25
Cadru legislativ.....	26
Inițiativele guvernului în domeniul migrației și dezvoltării	29
Concluzii și recomandări	33
Concluzii	33
Recomandări	35
Bibliografia	37

Migrația internațională și dinamica ei în decursul timpului

O scurtă incursiune istorică

În timpul Uniunii Sovietice, Republica Moldova (RM) era integrată în fluxuri migraționiste în cadrul Uniunii Sovietice, în special din cauza că migrația „externă” era interzisă în acea perioadă. Mobilitatea moldovenilor în interiorul URSS era formată preponderent de către persoanele în căutare de venituri mai mari în alte regiuni ale Uniunii Sovietice, precum sunt Estul îndepărtat, Siberia și Nordul îndepărtat.

În același timp, locuitorii altor țări din cadrul URSS veneau în Moldova pentru a se implica în procesul de industrializare a țării. Pentru acest scop erau utilizate strategii de migrare atât voluntare, cât și involuntare.

Colapsul URSS și apariția ulterioară a noilor state independente a încurajat re-întoarcerea cetățenilor la patria istorică și procesul de reunificare a familiei.

În același timp, independența statelor a fost consolidată în condițiile de înrăutățire a relațiilor etnice, care se manifestau uneori prin conflicte etnice și/sau militare (în cazul Republicii Moldova, conflictul Transnistrean din 1990-1992)¹.

Rolul acestui conflict în procesul de migrațiune nu ar trebui supraestimat, însă circa 100000 refugiați² au fost înregistrați în țări terțe ca urmare a acestui conflict.

De la mijlocul anilor 1990, migrația populației Republicii Moldova avea motivații preponderent

¹ O scurtă notă istorică cu privire la problema transnistreană este prezentată în Nota finală 1.

² Moșneaga, V., Corbu-Drumea, L. (2006). Migrația în/din Republica Moldova: proces și reglementare (primul deceniu). Populația Republicii Moldova în contextul migrațiilor internaționale, vol.I, p.254. Iași.

economice. Prima formă a migrației motivată economic a fost cea de esență comercială în bunuri (procurarea de bunuri de peste hotare și comercializarea lor pe piața moldovenească) cu astfel de țări precum Turcia, Polonia, Rusia, România și Germania, care formau grupul principal, de țări de destinație.³ Însă, odată cu introducerea regimului de vize / restricții de intrare, procedura de control vamal a devenit mai complicată și, de rând cu echilibrarea prețurilor în statele post-comuniste, a determinat diminuarea cotei de profitabilitate a migrației comerciale pentru migrantul individual. În consecință, migrația comercială a fost înlocuită treptat, după anul 2000, de migrația forței de muncă.⁴

³ Moșneaga V. cu referire la Евдокимова Л. Коммерческая миграция населения Республики Молдова: основные этапы и их характеристика [migrația comercială a populației Republicii Moldova: principalele etape și caracteristicile lor]. //Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы [Populația Republicii Moldova și migrația forței de muncă: starea și formele actuale]. – Chișinău, CAPTES, 2000, p.65-83.

⁴ Moșneaga, V. (2009). Populația Republicii Moldova în contextul proceselor de migrație actuale. Republica Moldova - Transnistria: conlucrare pentru un viitor prosper, 156-172. Chișinău: Tipografia.

Migrația internă

Conform unui studiu realizat de Centrul CIVIS (cu referire la datele Biroului Național de Statistică)⁵ migrația internă în Moldova înregistrează o balanță negativă – un număr în creștere a rezidenților în mediul rural migrează spre orașe mari.

Balanțe pozitive ale mobilității interne au fost înregistrate doar în trei municipii ale țării în ultimii doi ani: Chișinău (numărul persoanelor venite este de 7.9 mai mare decât numărul persoanelor plecate), Bălți (de 3.3 ori mai mare) și Cahul (de 1.6 mai mare).

Acest fenomen este determinat de oportunitățile mai mari de angajare la muncă în municipii și condițiile de trai mai bune decât în mediul rural. Această caracteristică a migrației interne – migrarea unui număr mai mare al locuitorilor din mediul rural – este un factor catalizator și pentru migrația externă. Statisticile oficiale estimează distribuția generală a populației din Moldova în mărime de 60% pentru mediul rural și 40% pentru mediul urban. Literatura de specialitate reflectă faptul că migrații din mediul rural constituie circa 70% din fluxul migraționist, comparativ cu 30% pentru migrații din mediul urban. Această situație sugerează o continuă degradare a vieții

⁵ European Training Foundation (ETF). (2007). Modelele migrației și problemele dezvoltării resurselor umane în Moldova. CAISPP CIVIS, p.8.

în satele Republicii Moldova. În rezultat asistăm la procesul de depopulare a mediului rural.

Fluxurile migrației contemporane

Procesul de migrațiune masivă în Republica Moldova a început în sfârșitul anilor '90. În pofida faptului că migrația este un fenomen relativ nou pentru Moldova, spre mijlocul anului 2006 aproximativ o pătrime din populația economic activă a Moldovei se afla la muncă peste hotare⁶.

Migrații moldoveni reprezintă o sursă importantă de schimb valutar pentru țară, în particular din cauza creșterii (până în iulie 2008) volumului de remitențe expediate de peste hotare. Conform datelor Băncii Mondiale, în 2007 PIB al Republicii Moldova a fost generat de remitențe în proporție de 36%, plasând Moldova în topul țărilor cu nivelul cel mai înalt de dependență de remitențe.

Datele statistice despre numărul de migrații moldoveni peste hotare variază de la o sursă la alta. Lipsa statisticilor complete și demne de încredere privind populația exactă a migrațiilor ce lucrează peste hotare este determinată, în

⁶ Lücke, M., Mahmoud, T. O., și Pinger, P. (2007). Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Republica Moldova. Sondajul CBS-AXA 2006. OIM și ASDI, p.6

special, de insuficiența datelor respective și de ineficiența colectării și stocării informației.

Suplimentar, monitorizarea adecvată a migrației este perpetuată de faptul că autoritățile moldovenești nu au control executiv asupra regiunii transnistrene (inclusiv asupra hotarelor de est ale țării) din 1992⁷. În calitate de consecință directă, majoritatea datelor privind migrația forței de muncă și a migrației, în general, vizează doar partea dreaptă a Nistrului (adică Republica Moldova fără Transnistria).

Există o diferență semnificativă între datele recente despre migrațiune colectate de instituțiile publice din Moldova, organizațiile internaționale și organizațiile non guvernamentale naționale. În timp ce estimările oficiale la zi indică un număr de peste 600,000 moldoveni care locuiesc și lucrează peste hotare, unele surse (în particular, mass media) susțin că aceste estimări sunt semnificativ subestimate; cifra maximă estimată este de până la 1 milion de moldoveni peste hotare.⁸

- Prima estimare oficială a dimensiunilor migrației a fost publicată de către 'Departamentul Statistică și Sociologie' în luna februarie 2003⁹. Conform acestor date, 234,000 moldoveni lucrau sau se aflau în căutare de lucru în afara țării, reprezentând

⁷ a se vedea nota de subsol 1

⁸ estimări neoficiale și nedovedite de experți

⁹ Slepova, E., "Migrația forței de muncă în Europa: accent special pe Republica Moldova", IPP, Chișinău, 2003, p.21

- la acel moment 11,4% din populația aptă de muncă a țării.
- Un alt studiu, realizat de Alianța pentru Micro-finanțare¹⁰, arată faptul că în 2003 circa 265-285 mii cetățeni din Moldova au plecat la muncă peste hotare.
 - Datele recensământului din octombrie 2004 atestă un număr de 273,000 rezidenți ai Republicii Moldova, care au fost declarați de către membrii familiei precum că locuiesc peste hotare. Din numărul total, 130,000 persoane (sau 47,7%) se aflau peste hotare pentru o perioadă mai mare de un an. Majoritatea acelor migranți erau plecați peste hotare în calitate de muncitori sezonieri sau se aflau în căutare de muncă (88,7%)¹¹.
 - Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă estima un număr mult mai mare de migranți moldoveni: conform acestei surse fluxul migraționist în 2004 constituia 354,000¹² persoane.

¹⁰ Ghencea, B., Gudumac, I. (2004). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova. Alianța de Micro-finanțare Moldova și Fundația Soros-Moldova, p.41

¹¹ Biroul Național de Statistică, notă informativă privind datele Recensământului populației din 2004: Migrația populației, nr. 15-06-18. www.statistica.md

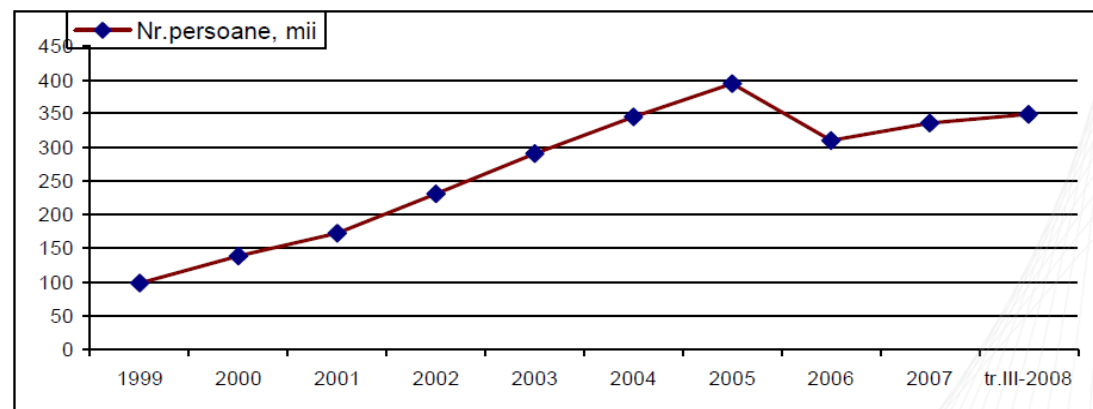
¹² Raviv Schwartz, "Analiza legăturii între comunitățile moldovenești de peste hotare (CMH) și Moldova", ASDI - OIM, 2007, p.11

- Un studiu realizat de CBS AXA¹³ în 2004 estimează 399,000 cetățeni moldoveni fiind la muncă peste hotare (contingentul migraționist al țării era estimat la circa 571,000 persoane, iar potențialul migraționist la aproximativ 690,000 persoane).
- O altă sursă majoră de informare despre numărul migranților pe termen lung reprezintă Ancheta Forței de Muncă (AFM) care este implementată trimestrial de către Biroul Național de Statistică. Aceste date

ilustrează faptul că numărul migranților moldoveni era în creștere din 1999 (de la 57,000 în 1999 la circa 430,000 în 2005).¹⁴

- Atât estimările AFM, cât și cele ale CBS AXA demonstrează faptul că fluxul migranților a continuat să crească în 2006 și 2007. Din ultimul trimestru al anului 2007 fluxul migraționist se pare că a început să se echilibreze. În trimestrul trei al anului 2008, acesta rămâne practic la același nivel, după o revenire de la un declin pe parcursul a trei semestre consecutive.¹⁵

Figura1: Dinamica migrației 1999–2008 (mii persoane)

Sursa: Ancheta Forței de Muncă, Biroul Național de Statistică (2008)

¹⁴ OIM. (2008). Migrația în Moldova: Profilul țării. Siar, S. (Ed.). Geneva., p.8

¹⁵ Lücke, M., Mahmoud, T.O., și Steinmayr, A. (2009). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova: Avântul a luat sfârșit? OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008., p.7

¹³ OIM. (2004). Migrația și remitențele în Moldova. CBS AXA., p.6-7

Aceste fluctuații se datorează în cea mai mare parte fluxurilor de migranți spre Rusia, numărul migranților în alte țări de destinație fiind stabil în anii 2006, 2007 și 2008.

Per ansamblu, studiul CBS AXA sugerează faptul că peste jumătate de milion de indivizi în vârstă aptă de muncă în 2008 au avut experiență migraționistă pe parcursul vieții lor.¹⁶ Acest fapt este confirmat de estimările bilaterale ale Băncii Mondiale cu privire la migrației, prezentate de OIM în cadrul raportului “Migrația în Moldova – Profilul țării” (2008, p.7). Conform acestor estimări, în 2007 existau 705,533 migranți moldoveni.

Factorii migrației

Migrația, în calitate de fenomen social, este determinată de o serie de factori ‘de constrângere’ și ‘atrageră’. În general, moldovenii sunt *constrânși* să plece peste hotare din cauza expunerii la sărăcie, lipsa oportunităților adecvate de angajare, salarii mici și lipsa oricărui nivel adecvat de securitate economică.

Factorii de *atrageră*, ce motivează moldovenii să plece din țară, vizează, în primul rând, veniturile mai mari în țara de migrațiune, standarde de trai mai bune, oportunități mai bune pentru dezvoltarea personală, precum și migrații care au obținut succese și rețelele lor sociale deja

¹⁶ Ibid.

existente în străinătate (rude, cunoștințe și prieteni apropiați).¹⁷

Studiile CBS AXA¹⁸ arată că în alegerea țărilor CSI o influența mai mare asupra deciziei migranților o au factorii de constrângere, iar în cazul celor care aleg UE ca destinație, prevalează factorii de atracție.

Analiza studiilor sociologice asupra migrației din Moldova, realizate în perioade diferite de timp, conturează o modificare treptată a principalelor motive ale migrației. Inițial, unul din motivele principale, pentru care moldovenii plecau la muncă peste hotare, consta în lipsa de resurse financiare și a oportunităților de angajare în Moldova¹⁹. Cu toate acestea, studiul realizat de CBS-AXA la sfârșitul anului 2004 a constatat că lipsa de resurse financiare pentru satisfacerea necesităților de consum zilnic este un factor dominant al migrației forței de muncă (și anume, pentru săracii care lucrează). Una din explicații ar putea fi faptul că Republica Moldova a început să ofere o varietate mai mare de

¹⁷ Walewski, M., Sandu, M., Mincu, G., Hristev, E., și Matysiewicz, B. (2008). Efectele migrației și remitențelor în zonele rurale ale Moldovei și Studiul de caz privind gestionarea migrației în Polonia. Centrul de Investigații Sociale și Economice (CASE), p.21

¹⁸ Centrul de Investigații Sociologice și Marketing, <http://www.cbs-axa.org>

¹⁹ Potrivit studiului “ Traficul de ființe umane din Moldova pentru munca forțată și exploatarea sexuală”, realizat de CIVIS pentru Organizația Internațională a Muncii la finele anului 2002.

oportunități de angajare comparativ cu perioadele precedente (în principal, în localitățile urbane și orașele mari), dar salariile oferite nu au fost suficiente pentru a asigura un nivel de trai decent. Caracterul comercial al migrației forței de muncă din Republica Moldova între 1988 și 1999, care a fost menționat mai devreme pare a fi, de asemenea, un factor în acest proces.

Conform Raportului elaborat de CASE²⁰, întoarcerea migranților este determinată de angajamentele factorilor de decizie în asigurarea unei guvernări mai eficiente, a oportunităților de angajare adecvate, a unei infrastructuri care să permită dezvoltarea afacerilor și a calității mai bune a serviciilor publice, precum educația și sănătatea. Același studiu arată că un venit lunar de cel puțin 500 de euro ar stimula întoarcerea multor lucrători moldoveni.

Migrația pentru RM a avut/are atât efecte pozitive, cât și negative. Astfel, consumul final, bazat preponderent pe remiteri a condiționat redresarea economică în perioada 2000-2007, cu o creștere remarcabilă în PIB variind de la 2,1% la 7,8% pe an în perioada 2000 - 2005.²¹

²⁰ Walewski, M., Sandu, M., Mincu, G., Hristev, E., și Matysiewicz, B. (2008). Efectele migrației și remitențelor în zonele rurale ale Moldovei și Studiul de caz privind gestionarea migrației în Polonia. Centrul de Investigații Sociale și Economice (CASE), p.22

²¹ “Calitatea creșterii economice și impactul ei asupra dezvoltării umane”, Republica Moldova, Raportul Național de Dezvoltare Umană, 2006, p.10

Veniturile remise de emigranții moldoveni care lucrează peste hotare au fost în continua creștere, atingând valoarea maxima în 2007 (36% din PIB). Exodul forței de muncă a diminuat șomajul și a exercitat presiuni în sensul majorării salariilor din țară.²²

Remitențele reprezintă cele mai substanțiale și stabile intrări de valută (comparativ cu investițiile străine directe, exporturi, împrumuturi, asistența externă). Ele au contribuit la diminuarea sărăciei²³, la majorarea acumulărilor la buget (prin intermediul TVA, a taxelor la importuri), la dezvoltarea sistemului bancar și a serviciilor de intermediere financiară, la majorarea activelor oficiale de rezervă.²⁴

Pe de altă parte, migrația a determinat și costuri sociale. Fenomenul dat exercită un impact negativ asupra forței de muncă în sensul reducerii numărului populației economic active

(de la 1,682,000 persoane în 1999 la 1,302,000 în 2008)^{25/26}.

În literatura de specialitate se menționează faptul că reducerea forței de muncă, exodul de inteligența și îmbătrânirea populației amenință siguranța sistemului de asigurări sociale. Unii analiști susțin faptul că așteptările potrivit cărora emigranții moldoveni vor reveni cu noi cunoștințe și experiență de muncă ar putea să nu fie justificate, deoarece emigranții moldoveni prestează, de obicei, activități care nu necesită calificare înaltă și nu contribuie la o creștere profesională a acestora. Mai mult decât atât, în cazul persoanelor calificate, cum sunt medici, învățătorii, inginerii etc., s-ar putea atesta o pierdere a nivelului de calificare, ca rezultat al prestării activităților necalificate peste hotare. Conform opiniei lui Tatarciuc A., migrația are o influență negativă asupra calității forței de muncă autohtone, deoarece nivelul de instruire

al celor care pleacă este superior celor rămași acasă.²⁷

Literatura de specialitate atestă, de asemenea, că migrația moldovenilor generează, în rândul celor rămași acasă, cultura de dependentă de venituri ușoare care reduce/anihilează dorința oamenilor (îndeosebi a tinerilor) de a participa la activități economice (adică 'hazardul moral'). Remitențele contribuie la creșterea inegalității de venituri între familiile care beneficiază de susținere din exterior și gospodăriile care nu au membri peste hotare, contribuind la consolidarea disparității sociale. Reprezentând fluxuri importante de valută, remitențele pot stimula creșterea prețurilor interne ducând la amplificarea inflației.

Printre alte consecințe negative care au fost abordate de mai multe ori în literatura de specialitate, pot fi menționate în mod special următoarele: destrămarea familiei, creșterea copiilor fără tutela părinților, exploatarea și condițiile precare de muncă în străinătate, riscul traficului de ființe umane.

²² Moraru, A. (2009). Remiterile și impactul lor economic în Republica Moldova (Teza de doctor în economie, Universitatea Tehnică a Moldovei, 2009).

²³ Între 1999 și 2004, 40 la sută din populația Moldovei a ieșit din sărăcie, ceea ce reprezintă cea mai mare reducere a sărăciei (în procente) din Europa și Asia Centrală în această perioadă (Nick Maddock și Lovita Ramguttee "Diminuarea remitențelor și revenirea emigranților: tendințe și soluții" în "Development and Transition", 13 iulie 2009, p. 15, cu referire la Notă succintă privind migrația și dezvoltarea (Washington DC: Banca Mondială) 23 martie 2009).

²⁴ Ibid.

²⁵ Walewski, M., Sandu, M., Mincu, G., Hristev, E., și Matysiewicz, B. (2008). Efectele migrației și remitențelor în zonele rurale ale Moldovei și Studiul de caz privind gestionarea migrației în Polonia. Centrul de Investigații Sociale și Economice (CASE), p.20

²⁶ Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul, 2008. Accesat de pe <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&iid=168&iid=2561>

Direcțiile migrației

Migrația forței de muncă din Republica Moldova este orientată preponderent spre două regiuni: a) țările din Comunitatea Statelor Independente

²⁷ Tatarciuc, A., Influența procesului de migrație asupra pieții forței de muncă. Revista „Politici Publice”, 19-23., p.20

(CSI), în special în Rusia, și b) Europa de Vest, în special în Italia. Datele recensământului din 2005, studiile CBS-AXA, precum și alte cercetări realizate atestă faptul că Rusia este principala țară de destinație pentru migrații moldoveni, absorbind mai mult de jumătate din numărul total de migrați (59%)²⁸, urmată de Italia cu o pondere de 17% din migrați (Diagrama 2).

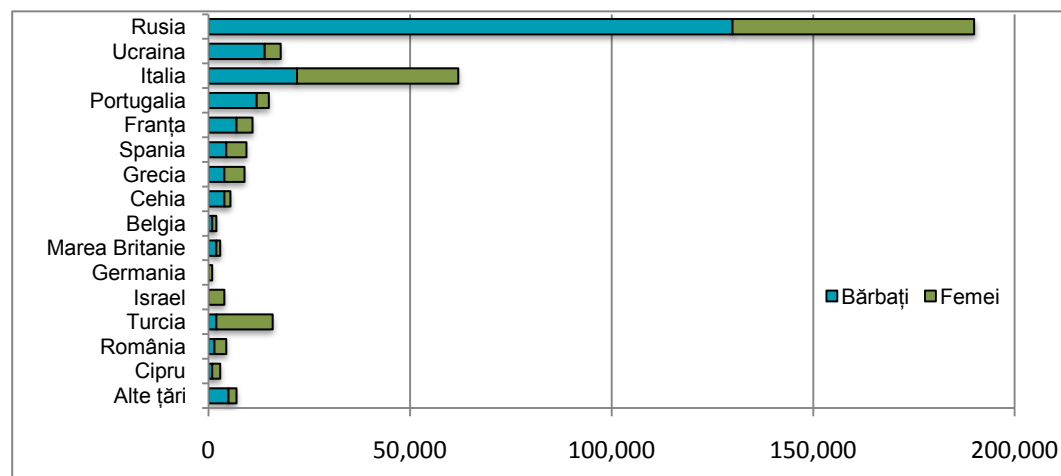
Orientarea fluxului de migrație în special spre țările CSI este condiționată de o serie de factori. Unul din acestea se referă la costuri inițiale de migrare mult mai mici, comparativ cu UE, (conform OIM costul migrării spre UE ajungea la circa US\$ 3,600 în 2006, față de circa US\$ 100 pentru țările CSI și circa US\$ 880 pentru migrarea spre Turcia, România și Cipru²⁹).

Călătoria spre țările CSI (Rusia și Ucraina) nu necesită viză. Respectiv, migrarea spre aceste țări este, de obicei, legală.³⁰ În același timp, șederea ilegală este mai larg răspândită în țările CSI (a se vedea mai jos). Pentru a intra pe teritoriul majorității țărilor Uniunii Europene din vest este nevoie de o "viză Schengen". Limitările

(de timp, de exemplu³¹) în obținerea vizelor ridică problema ilegalității în a accede în țările UE, dar și a sporirii costurilor neoficiale ale unei călătorii (acestea variază între 2500–4500 euro³²). Potrivit unui studiu, ponderea migrației ilegale poate constitui circa jumătate din

numărul total de migrați care migrează spre Europa de Vest³³ (în conformitate cu unul din studiile CBS-AXA³⁴, în 2006 fiecare al 4-lea migrant în Europa de Vest a plecat peste hotare ilegal).

Figura 2: Țările de destinație ale migraților moldoveni în 2006, în funcție de gen (mii persoane)

Sursa: Lücke Matthias, Toman Omar Mahmoud, și Pia Pinger, *Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Republica Moldova. Sondajul CBS-AXA 2006, OIM, Chișinău, 2007, p. 16.*

²⁸ Lücke, M., Mahmoud, T. O., și Pinger, P. (2007). *Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Republica Moldova. Sondajul CBS-AXA 2006. OIM și ASDI., p. 16.*

²⁹ Ibid., p.4

³⁰ Fundația Europeană de Instruire (ETF). (2009). *Moldova Country Report. Black Sea Labour Market Reviews (Moldova: Raport de țară. Analizele piețelor muncii în regiunea Mării Negre), p.76*

³¹ Obținerea vizei, pe lângă faptul că presupune anumite resurse financiare, este o procedură de lungă durată. Pentru a accelera obținerea vizei, oamenii deseori recurg la serviciile unor intermediari - indivizi sau firme "turistice" (unele fiind fără licență) care s-au specializat în obținerea vizelor Schengen.

³² Mosneaga, V. (2009). *Populația Republicii Moldova în contextul proceselor de migrație actuale. Republica Moldova - Transnistria: conclucrare pentru un viitor prosper, 156-172. Chișinău: Tipografia, p.162*

³³ Fundația Europeană de Instruire (ETF). (2009). *Moldova Country Report. Black Sea Labour Market Reviews (Moldova: Raport de țară. Analizele piețelor muncii în regiunea Mării Negre), p.76*

³⁴ Lücke, M., Mahmoud, T. O., și Pinger, P. (2007). *Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Republica Moldova. Sondajul CBS-AXA 2006. OIM și ASDI., p.4*

Conform Luecke, M., Mahmoud, T.O., & Steinmayr, A., aproximativ fiecare al treilea migrant se află ilegal în țara de destinație³⁵. Șederea ilegală este mai mult răspândită în țările CSI. Rusia (care absoarbe cea mai mare parte din migrații moldoveni) obligă muncitorii străini să-și înregistreze șederea în termen limitat (de obicei 3 zile). Migrații, însă, deseori nu se încadrează în termenul stabilit, deoarece întâmpină dificultăți în obținerea permisului de ședere și de muncă legal. În mod normal, angajatorii sunt responsabili pentru obținerea permiselor necesare, însă, de obicei, aceștia nu își îndeplinesc obligațiile față de migrații.³⁶

Situația de ședere și de muncă legală s-a îmbunătățit în UE și în alte țări gazdă, datorita reglementarilor și campaniilor de legalizare (cazul Italiei și Spaniei³⁷). Migrații care rămân în țările lor de destinație pe o perioadă îndelungată (preponderent în țările din Vest) reușesc deseori să-și legalizeze statutul. Studiile CBS-AXA arată că dintre persoanele care au fost

clasificate ca migrații atât în 2006, cât și în 2008 și care în 2006 nu aveau permis de ședere, 65 procente au fost legalizați până în 2008. După cum s-a menționat în numeroase studii, șederea ilegală se răsfrânge negativ asupra caracterului și condițiilor de muncă, retribuirii muncii și a fluxului de remitențe³⁸, asupra protecției sociale și de drept, statutului social al migratului.

Un alt factor important în decizia de plecare și

de alegere a țărilor în care să găsească ulterior un loc de lucru îl constituie rețelele conaționalilor (concentrarea migrației). Potrivit studiului CBS-AXA (2006), odată ajunși în țara gazdă, migrații moldoveni se concentrează prioritar în câteva orașe mari, dintre care Moscova și împrejurimile acesteia reprezintă destinația principală, odată ce găzduiește mai mult de jumătate dintre migrații concentrați în

Figura 3: Orașe de destinație preferate de emigrații din Moldova în 2006

Orașe de destinație	Țări de destinație	Numărul de migrații	Procent din total migrații (%)
Moscova	Rusia	145,388	51.69
Roma	Italia	12,815	4.56
St. Petersburg	Rusia	9,084	3.23
Istanbul	Turcia	8,597	3.06
Odessa	Ucraina	7,650	2.72
Lisabona	Portugalia	6,294	2.24
Milano	Italia	5,801	2.06
Padua	Italia	4,849	1.72
Paris	Franța	4,222	1.5
Tiumeni	Rusia	3,893	1.38

Sursa: Lücke Matthias, Toman Omar Mahmoud, și Pia Pinger, *Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Republica Moldova. Sondajul CBS-AXA, 2006, Chișinău: OIM, 2007, p.17.*

³⁵ Lücke, M., Mahmoud, T.O., și Steinmayr, A. (2009). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova: Avântul a luat sfârșit? OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008., p.3

³⁶ Raviv Schwartz, "Analiza legăturii între comunitățile moldovenești de peste hotare (CMH) și Moldova", ASDI - OIM, 2007, p.28

³⁷ Până în 2007, peste 40.000 de cetățeni moldoveni lucrau legal în Italia. În perioada 2005-2007 Italia a eliberat 10000 de permise de intrare pentru lucrătorii migrații din Moldova (<http://soderkoping.org.ua/page15503.html>).

³⁸ "În UE, volumul remitențelor migraților legali este mai mare decât volumul celor ale migraților neregularizați cu peste 30 la sută", Lücke, M., Mahmoud, T.O., și Steinmayr, A. (2009). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova: Avântul a luat sfârșit? OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008., p.21

aceste orașe mari (Tabelul 1). În Italia, majoritatea migraților sunt concentrați în Roma³⁹. Cea mai mare parte a migraților

³⁹ Raviv Schwartz, "Analiza legăturii între comunitățile moldovenești de peste hotare (CMH) și Moldova", ASDI - OIM, 2007

moldoveni din Italia este înregistrată în partea de nord și centrală a Italiei, precum și în astfel de provincii ca Veneto, Lombardi, Emilia Romana, Toscana, și Lazio.⁴⁰

Un studiu al CBS-AXA atestă faptul că marea majoritate a fluxului de migranți moldoveni este concentrată în câteva regiuni de destinație, cele 10 orașe găzduind circa ¼ din numărul total de migranți din Moldova.

Alegerea țării de destinație este condiționată și de proximitatea geografică, particularitățile lingvistice și asemănările de cultură și mentalitate; acești factori sunt valabili în special pentru Rusia, Ucraina, România, Italia și alte țări cu tradiții lingvistice latine. Găgăuzii⁴¹ sunt orientați preponderent spre Rusia și Turcia. Un studiu realizat de Fundația pentru cercetări socio-economice CASE⁴² atestă faptul că Găgăuzia este regiunea cea mai afectată de migrație; aproximativ 34% din populația adultă a acestei regiuni se află cu traiul sau la muncă peste hotare.

În termenii de durată a migrației, aceste două regiuni primare de migrațiune (CSI și UE) diferă

una de alta. Literatura de specialitate indică faptul că migrația spre CSI are, în general, un caracter sezonier, cu intrări și ieșiri multiple (durata medie de ședere este de circa 7 luni, conform Mosneaga și Drumea⁴³), în timp ce migrații care optează pentru UE pleacă din Moldova pe un termen mai lung (14-16 luni, conform aceleași surse).

Literatura de specialitate atestă și faptul că, din cauza numărului mare de migranți sezonieri, fluxul migraționist spre țările de destinație crește în lunile februarie, martie, august și octombrie, iar întoarcere migranților se înregistrează în special în perioada sărbătorilor de Crăciun și Paști (decembrie și aprilie).

Caracteristicile socio-economice ale migranților

La mijlocul anului 2006, aproape un sfert din populația economic activă a Republicii Moldova (25,4%) se afla la muncă peste hotare. 58,4% din aceștia erau bărbați, iar 41,6% femei. Bărbații migranți lucrează preponderent în construcții, transport, industrie și agricultură. Femeile lucrează în sectorul serviciilor: menaj și îngrijire. Studiile sugerează și faptul că o parte din migrații moldoveni de sex feminin este implicată în industria serviciilor sexuale, din cauza lipsei altor oportunități de angajare.⁴⁴

Principalele sectoare de angajare la muncă a moldovenilor peste hotare sunt construcții (51,6%), transport (10,8%), menaj și îngrijire (7,8%), comerț (11,6%), servicii (21,4%), industrie și minerit (5,5%), și agricultură (3,9%).⁴⁵ Conform Ghencea și Gudumac⁴⁶, precum și conform CBS AXA (2006), în țările CSI majoritatea moldovenilor muncesc în sectorul

⁴⁰ <http://soderkoping.org.ua/page15503.html>

⁴¹ Minoritatea găgăuză este o comunitate situată în partea de sud a țării care se bucură de o autonomie semnificativă și a căror limbă este de origine turcă.

⁴² Walewski, M., Sandu, M., Mincu, G., Hristev, E., și Matysiewicz, B. (2008). Efectele migrației și remitențelor în zonele rurale ale Moldovei și Studii de caz privind gestionarea migrației în Polonia. Centrul de Investigații Sociale și Economice (CASE)

⁴³ Mosneaga, V., și Corbu-Drumea, L. (2006). Migrația în/din Republica Moldova: proces și reglementare (primul deceniu). Populația Republicii Moldova în contextul migrațiilor internaționale, vol. I, p.260. Iași.

⁴⁴ Ibid., p.259

⁴⁵ OIM. (2008). Migrația în Moldova: Profilul țării. Siar, S. (Ed.). Geneva., p.18

⁴⁶ Ghencea, B., Gudumac, I. (2004). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova. Alianța de Microfinanțare Moldova și Fundația Soros-Moldova, p.44

construcțiilor, iar în UE - în sfera de servicii (Figura 4).

Datele anterioare ale CBS AXA atestau aceleași tendințe. Majoritatea migranților din Rusia (60,2%) și Portugalia (40,6%) lucrează în construcție, în timp ce în Italia (52,8%)⁴⁷ și Turcia

principalele sectoare de activitate ale migranților moldoveni vizau sfera de asistență socială și menaj.⁴⁸

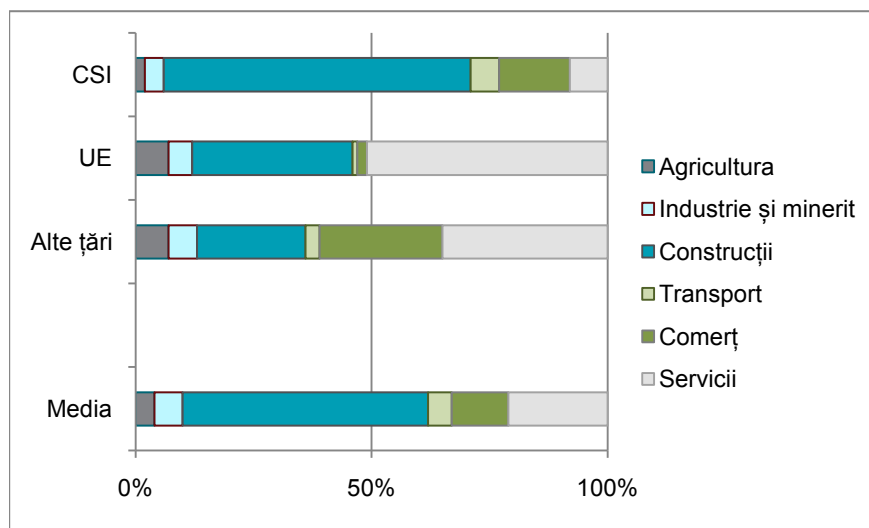
Studiile despre migrația din Moldova atestă și o diferență de gen în alegerea țărilor de migrațiune. Migranții de sex masculin optează

Belgia, Germania, Israel, și Turcia⁴⁹. Această diferență este determinată de nevoile specifice ale piețelor forței de muncă din țările de destinație, precum și de sistemele de securitate socială și de politicile migraționiste urmate de aceste țări gazdă.

Rusia este aleasă, spre exemplu, pentru oportunitățile de muncă sezonieră în sectorul de construcții, reparații - fabricație (de exemplu, ateliere de reparații auto) și agricultură. Potrivit lui Ghencea și Gudumac,⁵⁰ 76,7% din toți migranții care lucrează în Rusia sunt bărbați. Femeile care lucrează în Rusia sunt angajate preponderent în comerțul cu amănuntul, vânzând marfă la piață sau chioșcuri.⁵¹

Sectoarele de ocupare pentru migranții moldoveni în țările de vest vizează preponderent serviciile, comerțul și îngrijire personală. Majoritatea moldovenilor în Italia, de exemplu, lucrează în sectorul de asistență socială (39%), munci casnice (25%) și construcții (19%). Ultimul sector este dominat de bărbați, în timp ce femeile (care reprezintă 64% din toți migranții care lucrează în Italia) sunt angajate preponderent în sectorul de munci casnice și

Figura 4. Sectoarele de ocupare în țările de destinație

Sursa: Lücke Matthias, Toman Omar Mahmoud, și Pia Pinger, *Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Republica Moldova*, OIM, 2007, p.22

pentru țările CSI (Rusia, Ucraina) și unele țările din Europa de Vest (Portugalia, Franța, Cehia și Marea Britanie), în timp ce femeile preferă Italia,

⁴⁷ 64% potrivit altei surse (Thomas Kring, *Migranții moldoveni în Italia: Remitențele și rolul partenerilor pe piața forței de muncă*, Budapesta, Biroul Internațional al Muncii, 2008)

⁴⁸ OIM. (2005). *Migrația și Remitențele în Moldova*. Sondajul CBS AXA 2004, p.15

⁴⁹ Ibid, p.17

⁵⁰ Ghencea, B., Gudumac, I. (2004). *Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova*. Alianța de Microfinanțare Moldova și Fundația Soros-Moldova, p.44

⁵¹ Ratha, D., Shaw, W. (2007). *Migrația și Remitențele de la sud la sud*, Documentul de lucru al Băncii Mondiale, 102., p.21

îngrijire medicală. Toate aceste trei sectoare sunt cuprinse în mod special de angajatorii mici sau privați, deseori în economia informală.⁵²

Studiul CBS-AXA (2006) diferențiază migrații în 4 categorii, în funcție de sectorul de ocupare și țara de destinație: muncitori în construcție în țările CSI⁵³ (34%), muncitori din alte sectoare în țările CSI (24%), migrații muncitori în țările UE⁵⁴ (30%) și alți migranți, inclusiv în Turcia, România, și Cipru (12%). Migrații în construcție din țările CSI sunt preponderent bărbați (85%), de vârstă medie (55% în vârstă de 30 – 50 ani), căsătoriti (68%), din mediul rural (76%) nivelul de calificare de la mic la mediu (84%).⁵⁵

Migrații din alte sectoare în țările CSI sunt originari preponderent din mediul rural, dar nivelul lor de studii este semnificativ mai înalt, și aproape jumătate sunt femei. Migrații din țările UE au cel mai înalt nivel de studii, mai mult de jumătate sunt femei, iar ponderea migraților

din mediul urban este relativ înaltă. Ultima categorie de migranți este reprezentată preponderent de femei, din mediul urban și este categoria cu cea mai mare pondere a persoanelor cu nivel mic de studii (studii primare).⁵⁶

Conform studiilor CBS AXA, migrația forței de muncă spre țările CSI este, de obicei, determinată de necesități imediate și de sărăcie, în timp ce migrația spre țările UE este determinată preponderent de aspirația pentru nivel de trai mai înalt și oportunități mai bune pentru migranți și familiile lor. Migrații care se orientează spre țările din vest provin din familii cu stare socială și economică mai bună decât a migraților care pleacă spre țările CSI.⁵⁷ Ultima tendință este valabilă pentru migrații originari din localitățile rurale, care reprezintă circa 70% din fluxul total de migranți.⁵⁸

Persoanele tinere și de vârstă medie reprezintă majoritatea migraților muncitori. Vârsta medie a unui migrant moldovean este de 35 – 36 ani. Recensământul din octombrie 2004 în Moldova, precum și estimările CBS AXA (2006) confirmă faptul că bărbații reprezintă mai mult de jumătate din numărul total de migranți, cu o pondere de 57% (respectiv, 58%).

Cât privește nivelul de studii, recensământul raportează că mai multe femei migranți au studii superioare (11,6%) și medii profesionale (15,3%), comparativ cu migrații bărbați. Dintre migrații bărbați, 7,2% dețin studii superioare și 8,0% studii medii profesionale.

O trăsătură distinctă a migrației din Moldova constă în faptul că o pondere semnificativă a migraților are un nivel de studii relativ înalt. Conform aceluiași recensământ, circa 76% din migrații internaționali au avut cel puțin studii medii. Acest fapt este confirmat și de studiul realizat de CBS AXA, care atestă faptul că până în 2004 o mare parte din migranți aveau studii medii (41,5%), restul având pregătire profesională (27,9%), studii superioare (19,6%), iar toți ceilalți un nivel mai jos de studiile medii (10,9%).⁵⁹

⁵² Thomas Kring “Migrații moldoveni în Italia: Remitențele și rolul partenerilor pe piața forței de muncă”, Budapesta, Biroul Internațional al Muncii, 2008

⁵³ Rusia, Belarus, Ucraina, Kazahstan și Azerbaidjan.

⁵⁴ Austria, Belgia, Republica Cehă, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Polonia, Portugalia, Slovenia, Spania, Marea Britanie și Israel (ultima este adăugată datorită asemănărilor mari cu țările UE în ceea ce privește condițiile de muncă și de trai)

⁵⁵ Lücke, M., Mahmoud, T.O., și Steinmayr, A. (2009). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova: Avântul a luat sfârșit?. OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008., p.30

⁵⁶ Lücke, M., Mahmoud, T. O., și Pinger, P. (2007). Modelele și tendințele migrației și a remitențelor în Moldova. Sondajul CBS-AXA 2006. OIM și ASDI, p.19

⁵⁷ Pantiru, M.C., Black, R., și Sabates-Wheeler, R. (2007). Migrația și reducerea sărăciei în Moldova. Centrul pentru Cercetare a Migrației din Sussex, Institutul pentru Studii de Dezvoltare. DFID., p.15 cu referire la Ghencea și Gudumac (2004)

⁵⁸ Walewski, M., Sandu, M., Mincu, G., Hristev, E., și Matysiewicz, B. (2008). Efectele migrației și remitențelor în zonele rurale ale Moldovei și Studiul de caz privind gestionarea migrației în Polonia. Centrul de Investigații Sociale și Economice (CASE), p.20

⁵⁹ Potrivit recensământului din 2004, distribuția populației în vârstă de 15 ani și mai mult în funcție de nivelul de studii: învățământul superior (11,1%), profesional (10,5%), secundar (33,3%), mai jos de secundar (45,1%)

<http://www.statistica.md/pageview.php?l=rosioidc=29&siid=2234>

Studiile realizate de CBS AXA de asemenea identifică faptul că o mare parte din migranți, cu nivel mic de studii, migrează predominant spre țările CSI, în timp ce cei din țările UE dețin un nivel de studii mai înalt. Cea mai mare parte a migranților din Europa de Vest, în special din Spania, Portugalia și Grecia, au studii superioare.

Doar 27,3% din migranții moldoveni lucrează conform calificării lor din țara de origine. Majoritatea (70,0%) sunt ocupați în activități care nu au nimic comun cu ocupația sau calificarea lor din Moldova.

Acest fapt invocă problema ‘pierderii capitalului uman’ cu referire la migranții moldoveni. Potrivit studiului Fundației Europene de Instruire, peste 60% de migranți cu studii superioare, care s-au întors la baștină în 2008, au efectuat munci necalificate în țara de migrație.⁶⁰

⁶⁰ Fundația Europeană de Instruire (ETF). (2009). Moldova: Raport de țară. Analizele piețelor muncii în regiunea Mării Negre, p.78

Tendențele viitoare în domeniul migrației

Literatura de specialitate recentă reflectă din ce în ce mai mult schimbările în configurația migrației din Moldova în viitor. Tendința așteptată constă în faptul că tot mai mulți tineri din mediul urban, cu nivel înalt de studii, vor dori să migreze spre țările UE.⁶¹ Suplimentar, se așteaptă o creștere a numărului de migranți moldoveni care se vor stabil totalmente cu traiul și munca peste hotare, fără intenții de a reveni în țara de origine.

Prima tendință: creșterea migrației forței de muncă spre Europa de Vest

Italia, Portugalia, Spania, Turcia și Grecia continuă să fie, în prezent, cele mai atractive țări de destinație pentru migranții din Moldova. Tendința respectivă se va păstra și în viitorul apropiat. Economiiile acestor țări sunt caracterizate de o proporție mai mare a

⁶¹ Ibid, p.77

sectorului informal decât în țările regiunii de nord a Europei.⁶²

Totuși, un număr impunător de migranți din Moldova continuă să migreze spre țările CSI, în special datorită ‘accesului mai ușor’: lipsa necesității de a perfecta viza, distanța mai mică, similitudinile culturale, cunoașterea limbii etc. Se presupune că o parte semnificativă a acestei categorii de migranți intenționează să câștige și să economisească banii în decursul perioadei de migrație pe termen scurt sau mediu în țările CSI, pentru ca apoi să se orienteze spre Italia sau alte țările europene.⁶³

Această modificare a modelului migrației spre țările UE este condiționată în mare parte de concentrarea și gruparea migranților moldoveni în țările de migrație. Moldovenii aflați peste hotare deseori oferă ajutor conașionalilor care migrează, formând comunități mici și dense. Această rețea de migranți tinde să încurajeze alți conașionali să se orienteze spre aceste comunități.

În același timp, întreprinderile, poliția și obstacolele birocratice din țările UE continuă să prezinte bariere pentru migrația în creștere a forței de muncă. Aceste tipuri de bariere birocratice devin tot mai pregnante și în

⁶² Mosneaga, V. (2006). Moldova: migrația forței de muncă în Europa – Flux, tendințe, repercusiuni. Centrul de Studii și Cercetări Internaționale (CERI).

⁶³ Fundația Europeană de Instruire (ETF). (2009). Moldova: Raport de țară. Analizele piețelor muncii în regiunea Mării Negre, p.77

Federația Rusă, care este cel mai mare consumator, din spațiul fostei URSS, a forței forță de muncă din Moldova.

Pe de altă parte, în rezultatul programelor regulate (și așteptate) de amnistiere, precum și a altor mecanisme disponibile în țările UE, este rezonabil pentru un migrant să aspire la obținerea de statut legal de ședere în viitorul apropiat. Totodată, același proces este considerat a fi mult mai dificil în Rusia.⁶⁴

Conform raportului ETF⁶⁵, profilul migranților viitori (care intenționează să migreze în viitorul apropiat) pare să se modifice lejer. Persoanele cu nivel înalt de studii manifestă o predispunere mai mare de a pleca la muncă peste hotare. Migranții potențiali tind să fie în proporție mai mare femei, cu nivel de studii, originari din mediul urban și, ceea ce este mai important, cu intenții de emigrare – stabilire cu trai permanent.

A doua tendință: emigrarea permanentă

Migrarea permanentă reprezintă o altă trăsătură în configurația migrației din Moldova. Numărul migranților moldoveni care decid să se

stabilească cu traiul peste hotare este în creștere. Conform unui studiu recent, fiecare al cincilea migrant din UE nu intenționează să revină în țara de origine; majoritatea lor fiind în căutarea modalităților de obținere a permisului de ședere permanentă în țara gazdă (spre comparație, indicatorul respectiv este de circa două ori mai mic în cazul migranților din Federația Rusă).⁶⁶

Decizia de a se stabili permanent cu traiul peste hotare este influențată de posibilitatea de reîntregire a familiei – o altă tendință nouă în configurația migrației din Moldova, care se datorează obținerii de către migrant a unui statut anume în țara gazdă. Pe măsură ce migranții se simt mai siguri în țara de migrație, își satisfac necesitățile financiare imediate și acumulează un anumit capital, ei și pot permite ulterior să finanțeze migrația eventuală a rudelor apropiate. Astfel, membrii familiei din Moldova obțin posibilitatea de a se alătura soțului/soției, părinților, copiilor.⁶⁷

Un alt factor important care a avut impact asupra procesului migrației este criza economică globală din 2007-2009. Unii experți în domeniul migrației se așteptau la o creștere a fluxului de migranți spre țara de baștină, în rezultatul

disponibilizării de la locul de muncă și lipsei sursei principale de venit. Conform unui studiu al OIM, migranții s-au confruntat și cu alte aspecte negative legate de piața muncii: creșterea costurilor de trai, pierderea locului de trai și înăsprirea politicilor imigraționiste din partea țărilor gazde. Toate aceste dificultăți pot fi percepute drept factori importanți pentru creșterea ratei de întoarcere.

Cu toate acestea, și contrar așteptărilor, nu a fost înregistrat refluxul masiv al migranților moldoveni. Maddock și Ramguette⁶⁸ explică rezistența moldovenilor de a reveni în țara de baștină prin următoarele momente: nivelul înalt de integrare în țara gazdă, costuri birocratice și de plecare substanțiale asociate cu migrația, precum și noile reglementări în domeniul migrației impuse de autorități.

În cazul unei întoarceri masive, populația rurală va fi, probabil, cea mai afectată. O consecință posibilă ar fi creșterea nivelului de sărăcie, dat fiind faptul că cea mai mare parte din migranți se estimează să fie din mediul rural (localitățile rurale reprezintă locul de trai al majorității moldovenilor migranți).

Alte estimări presupun că majoritatea migranților care se vor întoarce vor fi bărbați. Această presupunere se bazează pe diminuarea

⁶⁴ Mosneaga, V. (2006). Moldova: migrația forței de muncă în Europa – Flux, tendințe, repercusiuni. Centrul de Studii și Cercetări Internaționale (CERI).

⁶⁵ Fundația Europeană de Instruire (ETF). (2009). Moldova: Raport de țară. Analizele piețelor muncii în regiunea Mării Negre, p.76

⁶⁶ Institutul pentru Politici Publice (București), IDIS "Viitorul" (Chișinău), Centrul Internațional pentru Studii de Politici (Kiev). (2008). Tendințe și politici migraționiste în Regiunea Mării Negre: Cazurile Republicii Moldova, României și Ucrainei. Chișinău., p.6

⁶⁷ Ibid., p.7

⁶⁸ Nick Maddock și Lovita Ramguttee "Diminuarea remitențelor și revenirea migranților: tendințe și soluții" în "Development and Transition", publicat de PNUD și Școala de Economie și Științe Politice din Londra, 13 iulie 2009, p.15

cererii față de forța de muncă bărbătească pe piața muncii de peste hotare, ca urmare a efectelor negative ale crizei economico-financiare. Acest efect prevalează în Rusia, unde o parte semnificativă a migranților moldoveni erau angajați în construcție.

Unele surse prezic că migranții de sex feminin vor fi mai puțin afectați de criza financiară, datorită faptului că sectoarele în care activează vor fi, în măsură mai mică, afectate de recesiunea economică.⁶⁹ Între timp, alți analiști presupun că persoanele angajate în sectorul de îngrijire casnică și comerț (de rând cu sectorul construcțiilor), vor fi cele mai afectate. Aceste sectoare reprezintă activitatea principală a migranților moldoveni peste hotare.⁷⁰

Ponderea moldovenilor cu intenții de migrare la muncă în viitorul apropiat a diminuat din 2006. Acest fapt semnifică un declin în creșterea ratei a numărului total de migranți, și, probabil, o stabilizare ulterioară.⁷¹

Un studiu recent al OIM (2009)⁷² de asemenea înregistrează un impact al crizei economice globale asupra intențiilor de migrare. Pe de o parte, se atestă o descreștere a numărului de moldoveni cu intenții de migrare la muncă peste hotare în viitorul apropiat, iar, pe de altă parte, crește (până la 30,4%) numărul moldovenilor indeciși cu privire la intențiile de migrare.

O altă tendință în configurația migrației din Moldova vizează modificarea fluxului migranților din mediul rural și urban.⁷³ Un studiu al ILO (2008) atestă faptul că numărul noilor migranți din mediul urban este mai mult sau mai puțin stabil din 2000, în timp ce numărul de migranți noi originari din mediul rural este într-o ușoară creștere din 2005. Potrivit lui Maddock și Ramquette, această situație sugerează fie o modificare a cererii față de nivelul de calificare a migranților, fie o epuizare a resurselor de migranți din mediul rural.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ "Impactul socio-economic al crizei economice asupra migrației și remitențelor în Republica Moldova. Primii indicatori – Primăvara anului 2009", Organizația Internațională pentru Migrație, Chișinău, 2009, p.15

⁷¹ Lücke, M., Mahmoud, T.O., și Steinmayr, A. (2009). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova: Avântul a luat sfârșit?. OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008., p.2

⁷² "Impactul socio-economic al crizei economice asupra migrației și remitențelor în Republica Moldova. Primii indicatori – Primăvara anului 2009", Organizația Internațională pentru Migrație, Chișinău, 2009, p.16

⁷³ Lücke, M., Mahmoud, T.O., și Steinmayr, A. (2009). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova: Avântul a luat sfârșit?. OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008., p.8; Nick Maddock and Lovita Ramguttee "Diminuarea remitențelor și revenirea migranților: tendințe și soluții" în "Development and Transition", publicat de PNUD și Școala de Economie și Științe Politice din Londra, 13 iulie 2009, p.15

Fluxurile financiare

Dinamica remitențelor

Factorii de constrângere a migrației în și din Moldova sunt sărăcia, șomajul, lipsa locurilor de muncă, precum și fenomenul 'lucrătorilor săraci' (adică, veniturile insuficiente pentru acoperirea costurilor minime de trai). În acest context, migrația este unica soluție a acestor probleme continue în Moldova, oferind posibilitatea de a beneficia de câștiguri mai mari peste hotare și șansa de a trimite bani acasă pentru a îmbunătăți condițiile de trai ale membrilor familiei rămași în Moldova.

Fluxul remitențelor spre Moldova a înregistrat o creștere continuă din 1999. Conform Băncii Naționale a Moldovei, remitențele provenite de la migranții de peste hotare constituiau 89.62 milioane USD în 1999, iar în 2008 au atins cifra de 1,660.09 milioane USD. (Figura 5)

În pofida creșterii stabile, valoarea totală a remitențelor spre Moldova în 2009 a scăzut semnificativ față de valoarea maximă înregistrată în 2008. Totuși, din an în an, ponderea banilor transferați prin MTR (Mijloacele de Transfer Rapid) și bănci a crescut uniform. Această situație sugerează faptul că familiile din Moldova care primesc remitențe

manifestă mai multă încredere în sistemul bancar.

Din suma totală a transferurilor înregistrată de Banca Națională a Moldovei (BNM), transferurile din țările CSI (în particular din Rusia) dețin cota cea mai mare. Potrivit lui Moraru⁷⁴, care face referință la BNM, ponderea remitențelor din CSI a crescut de la 7% în 2000 la 49% în 2008. Dacă inițial acestor țări le era caracteristică migrația temporară, transferurile de la angajații pe o perioadă mai mare de un an devin tot mai mari, cota remiterilor de la nerezidenți în 2008 crescând până la 38% în comparație cu 16% în 2000. Termenul de aflare a moldovenilor peste hotare tinde să crească în această perioadă.

Fluxul actual al remitențelor este cu o mare probabilitate subestimat de statisticile oficiale, din cauza ponderii înalte a fluxurilor neoficiale, care este dificil de măsurat și care deseori sunt raportate inadecvat. Cu toate acestea, Moldova, în prezent, se află în topul mondial al țărilor dependente de transferurile de peste hotare. Conform clasificării Băncii Mondiale din 2008,

⁷⁴ Moraru, A. (2009). Remiterile și impactul lor economic în Republica Moldova (Teză de doctorat, Universitatea Tehnică din Moldova, 2009), p.60

Figura 5. Transferurile de bani de peste hotare de la persoane fizice (rezidenți și ne-rezidenți) prin intermediul băncilor din Moldova și a MTR

Anul	Volumul anual al transferurilor (inclusiv remitențe) , mil USD		
	Total transferuri, mil. USD	Inclusiv prin MTR, mil. USD	Ponderea transferurilor prin MTR, % din total
1999	89.62	52.21	60,3%
2000	152.94	101.21	66,2%
2001	211.99	140.08	66,1%
2002	254.12	161.35	63,5%
2003	317.29	175.59	55,3%
2004	422.41	238.42	55,7%
2005	683.24	514.51	72,9%
2006	854.55	666.54	73,6%
2007	1218.12	986.68	81%
2008	1660	1386.17	83,5%
2009	1182.02	982.23	83,1 %
2010 (Q1)	233.35	193.63	82,9%

Sursa: Banca Națională a Moldovei, 2010

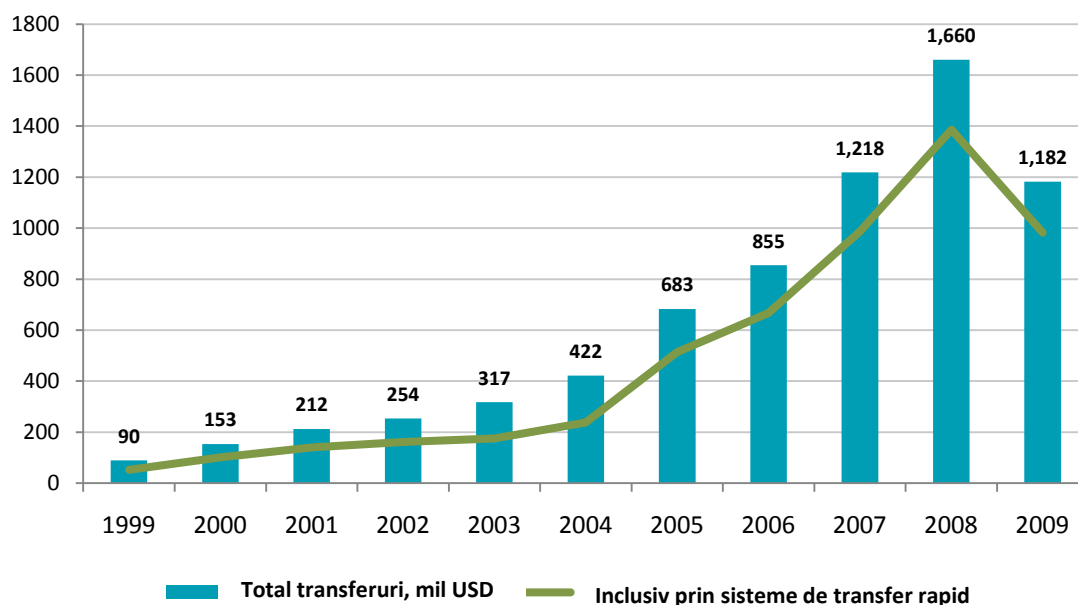
Moldova deține locul doi printre țările lumii; valoarea remitențelor fiind de 36% raportată la PIB.

Începând cu anul 2008, remitențele au scăzut continuu, în special din cauza crizei economice

dezvoltare au diminuat treptat, Moldova a suferit cea mai bruscă diminuare a fluxului de remitențe în 2008-2009. Una din explicațiile plauzibile ale acestei situații ar fi că sectoarele în care preponderent activau migranții moldoveni

Potrivit BNM, transferurile din partea persoanelor fizice prin intermediul filialelor băncilor au diminuat cu circa 30% în primele două luni ale anului 2009, demonstrând pentru prima dată o scădere a acestui tip de transfer. Această tendință de descreștere este confirmată de datele obținute în studiul recent al OIM (CBS AXA, 2009).

Figura 6. Dinamica transferurilor (inclusiv remitențe), valoarea anuală, mil. USD

Sursa: BNM 2009 și calculele IASCI/CIVIS

mondiale. Conform unui raport al BBC⁷⁵, în timp ce remitențele spre multe țări în curs de

au suferit un impact mai mare din partea crizei economice.

⁷⁵ Fix, M., Demetrios G. Papademetriou, Batalova, J., Terrazas, A., Yi- Ying Lin, S., și Mittelstadt, M. (2009).

Migrația și Recesiunea Globală. Institutul de Politici Migraționale, BBC World Service.

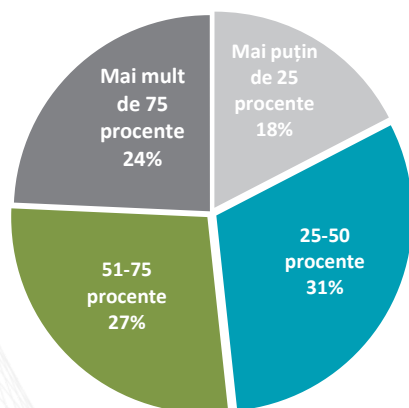
Raportul BBC evidențiază faptul că diminuarea valorii remitențelor poate avea repercusiuni serioase asupra situației economice din țară, cu toate implicațiile asupra aspectelor socio-economice, în contextul în care 1/3 din PIB-ul Moldovei a provenit din remitențe în 2007. Remitențele în acest sens continuă să fie o sursă importantă a venitului gospodăriilor și o sursă impunătoare de diminuare a sărăciei.

Remitențele reprezintă un venit stabil pentru gospodăriile din Moldova. Potrivit raportului CASE⁷⁶ (cu referire la Studiul OIM, 2008) migranții moldoveni trimit bani de peste hotare în decursul unei perioade mari de timp; peste 70% din gospodării primesc remitențe cel puțin de un an de zile, o bună parte primesc transferuri de 5 ani, iar circa 20% din gospodării – mai mult de 6 ani. .

⁷⁶ Walewski, M., Sandu, M., Mincu, G., Hristev, E., și Matysiewicz, B. (2008). Efectele migrației și remitențelor în zonele rurale ale Moldovei și Studiul de caz privind gestionarea migrației în Polonia. Centrul de Investigații Sociale și Economice (CASE), p.24

Fiecare a treia gospodărie din Moldova a primit transferuri de peste hotare în 2008,⁷⁷ ceea ce este în descreștere comparativ cu anul 2006 când 41% din gospodăriile beneficiau de remitențe (CBS AXA 2006, p.14). Cea mai mare parte din remitențe sunt destinate consumului curent al

Figura 7: Contribuția remitențelor la venitul gospodăriei

Sursa: Școala de Finanțe și Management din Frankfurt (cu referire la Studiul OIM privind migrația și remitențele, 2006)

⁷⁷ OIM. (2009). Impactul socio-economic al crizei economice asupra migrației și remitențelor în Republica Moldova - Primii indicatori. CBS-AXA., p.19

gospodăriilor. Remitențele au crescut nu doar în termeni absoluți la nivel național, dar și ca sume primite la nivel de gospodărie.⁷⁸

Conform unui studiu al OIM, valoarea medie a remitențelor per migrant a crescut de la 1,296 USD în 2006 la 1,848 USD în 2008⁷⁹. Totuși, potrivit studiului CBS AXA din 2009,⁸⁰ s-a înregistrat o descreștere, atât a numărului de gospodării care primesc remitențe, cât și valoarea medie a remitențelor per gospodărie. Studiile atestă faptul că volumul remitențelor, de obicei, depinde de țara de migrație. De regulă, remitențele de la migrații din UE tind să depășească pe cele ale migrațiilor care lucrează în țările CSI (1,749 USD comparativ cu 1,100 USD, în medie)⁸¹.

⁷⁸ Fundația Europeană de Instruire (ETF). (2009). Moldova Country Report. Black Sea Labour Market Reviews (Moldova: Raport de țară. Analizele piețelor muncii în regiunea Mării Negre), p.80

⁷⁹ Lücke, M., Mahmoud, T.O., și Steinmayr, A. (2009). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova: Avântul a luat sfârșit?. OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008., p.3

⁸⁰ OIM. (2009). Impactul socio-economic al crizei economice asupra migrației și remitențelor în Republica Moldova - Primii indicatori. CBS-AXA. p.18-19

⁸¹ Lücke, M., Mahmoud, T. O., și Pinger, P. (2007). Modelele și tendințele migrației și a remitențelor în Moldova. Sondajul CBS-AXA 2006. OIM și ASDI., p.27

O analiză realizată de Fundația CASE din Moldova⁸² dezvăluie o inegalitate: familiile mai tinere cu membri care au nivel de studii mai înalt, precum și familiile cu situația de angajare mai bună, primesc sume mai mari de bani de la membrii familiei care lucrează peste hotare. Gospodăriile cu nivel de venit mai înalt decât media, de asemenea tind să primească sume mai mari de transferuri, iar familiile cu venituri mai mici beneficiază de remitențe mai mici ca valoare. În baza acestor constatări, experții au presupus că remitențele nu determină în mod obligatoriu diminuarea sărăciei, ci mai curând consolidează inechitate socială. Conform aceleiași surse, migrații din mai multe localități din nordul mai bogat din Moldova trimit cele mai mari sume de bani - aproximativ 100000 de lei (aproximativ 7500 de euro) pe an, în comparație cu localitățile mai puțin bogate din sudul țării.

⁸² Walewski, M., Sandu, M., Mincu, G., Hristev, E., și Matysiewicz, B. (2008). Efectele migrației și remitențelor în zonele rurale ale Moldovei și Studiul de caz privind gestionarea migrației în Polonia. Centrul de Investigații Sociale și Economice (CASE).

Mijloacele de transfer

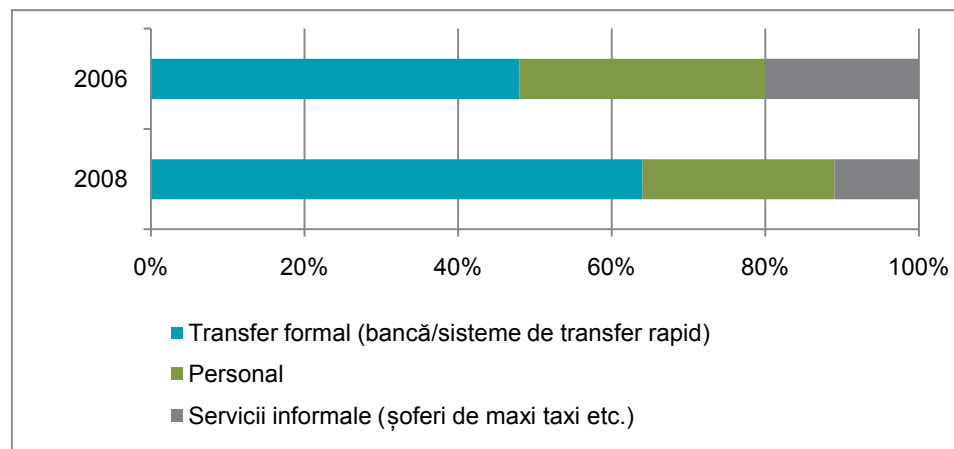
Studiul OIM realizat de CBS AXA în 2006 reflectă faptul că migranții preferă să transmită banii, preponderent, prin bănci, STB sau în numerar. Banii transmiși în numerar (inclusiv aduși personal, prin conductorii de tren, șoferi de autobuse/rutiere sau prieteni) depășesc ponderea de 58% din numărul total de transferuri, ajungând la 60% dacă se ia în calcul transferul 'prin poștă'.

Figura 8: Mijloace de transfer a remitențelor (2006)

Categorie	%
Transfer bancar	30%
Servicii de Transfer a Banilor (STB)	25%
Oficii poștale	5%
Conducător de tren	2%
Șoferi de autobuse/rutiere	19%
Personal (în timpul vizitei)	28%
Altcineva le aduce	9%
Prin poștă	2%
Alte	0.4%

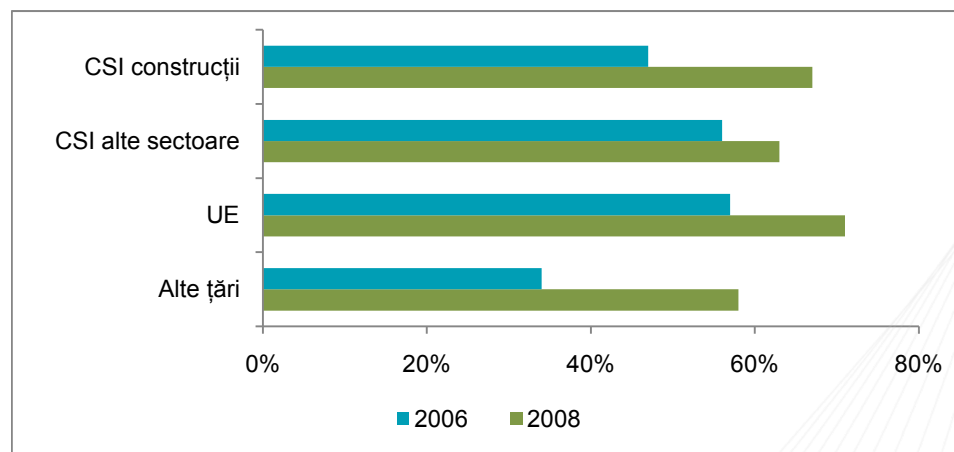
Sursa: Școala de Finanțe și Management din Frankfurt (cu referire la Studiul OIM privind migrația și remitențele, 2006)

Figura 9: Principalele canale de transfer a remitențelor

Sursa: Studiul OIM, 2008

Figura 10: Utilizarea canalelor formale de transfer

Sursa: Studiul OIM, 2008

Conform studiilor CBS AXA, Moldova a înregistrat progrese din 2006 privind mecanismele formale de transfer a banilor. Acestea au fost folosite de peste 60% din migranți în 2008, comparativ cu mai puțin de 50% în 2006 (Figura 8, pag. 21).⁸³

Transferurile personale prin intermediul migranților însăși, a prietenilor, rudelor și altor canale neformale sunt răspândite larg printre migranții din CSI și țările Europei de Sud Est. Acest fapt este determinat de proximitatea cu Moldova și vizitele frecvente ale migranților sau cunoscuților. Suma procentului din Figura 8 este mai mare de 100% datorită faptului că migranții nu se limitează doar la un mijloc de transfer; deseori, aceștia combină diferite metode. Recent, totuși, volumul transferurilor prin canale neformale a scăzut puțin (Figura 9)⁸⁴.

Un studiu realizat la o bancă cu beneficiarii de remitențe⁸⁵ a ilustrat că 46% s-au arătat interesați în folosirea unui mod mai eficient de primire a banilor. 20% au sugerat utilizarea cardurilor de remitențe, 19% au menționat depozitele bancare, iar 12% au optat pentru

⁸³ Lücke, M., Mahmoud, T.O., și Steinmayr, A. (2009). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova: Avântul a luat sfârșit?. OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008., p.18

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Orozco, M. (2008). Perspective privind includerea migrației în dezvoltare: Oportunități de utilizare eficientă a remitențelor pentru Moldova. Chișinău: OIM, p.22

transferurile prin intermediul telefoniei mobile. Majoritatea instituțiilor bancare în care s-a efectuat studiul sunt interesate și dispuse să furnizeze astfel de servicii; prin urmare, este necesară cooperarea între bănci și guverne în vederea implementării tehnologiilor financiare alternative, deoarece acestea vor oferi beneficiarilor de remitențe și întregii populații, un acces financiar mai mare.

Economii, investiții și cultura financiară

Cea mai mare contribuție a remitențelor constă în reducerea sărăciei și îmbunătățirea condițiilor de trai a familiilor migranților. Pe lângă aceasta, mulți migranți au obiectivul de a face economii. Odată ce necesitățile primare ale gospodăriilor sunt satisfăcute, acestea încep să facă economii. În 2006, circa 30% din beneficiarii de remitențe au avut posibilitatea să economisească aproximativ 500 USD pe an, iar cei care primesc bani într-o perioadă mai lungă de timp economisesc sume mult mai mari.⁸⁶

Există diferite caracteristici definitorii ale migranților și membrilor familiei lor în comportamentul de economisire. Femeile sunt mai predispuse decât bărbații să facă economii. Gospodăriile cu migranți în UE tind să economisească mai mult decât cele cu migranți

⁸⁶ Ibid., p.5

în CSI. Gospodăriile ce primesc remitențe au de patru ori mai multe șanse să facă economii decât cele care nu primesc remitențe. Studiile atestă și faptul că gospodăriile cu remitențe au de patru ori mai multe posibilități de a face economii peste 500 USD, comparativ cu gospodăriile fără migranți (29% și, respectiv, 8%).⁸⁷ Majoritatea economiilor sunt investite în bunuri durabile cum sunt frigiderul, televizorul, computerul etc.

Studiile realizate de Orozco Manuel, OIM (CBS AXA) și CASE (2008) evidențiază un nivel redus de cultură financiară la nivelul întregii populații, dar în special la nivelul populației din mediul rural (în acest context aducem aminte că 2/3 din beneficiarii de remitențe locuiesc în mediul rural⁸⁸). O mare parte din persoanele care primesc remitențe fac economii, dar prin metode neformale. Mai puțin de 20% păstrează economiile la bănci.⁸⁹ Aproximativ 23,5% din

⁸⁷ Lücke, M., Mahmoud, T. O., și Pinger, P. (2007). Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Republica Moldova. Sondajul CBS-AXA 2006. OIM și ASDI., p.30

⁸⁸ Remitențele reprezintă o sursă a veniturilor de peste hotare pentru instituțiile bancare care nu trebuie neglijată. Direcționarea activității instituțiilor financiare către comunitățile rurale ar putea contribui la o utilizare mai eficientă a remitențelor.

⁸⁹ Orozco, M. (2008). Plantarea semințelor incluziunii financiare: educația financiară pentru beneficiarii de remitențe din Moldova. OIM., p.3

populația rurală fac economii, dar puțini folosesc conturile bancare (6.2%).⁹⁰

Gospodăriile cu remitențe tind să folosească serviciile financiare mai des decât gospodăriile fără remitențe. Ponderea deținătorilor de conturi bancare este mai mare printre beneficiarii de remitențe, ceea ce este strâns legat de predispunerea de a face economii și a investi. Împreună cu utilizarea frecventă a serviciilor de transfer financiar, acest fapt sugerează un nivel mai mare de încredere față de instituțiile financiare printre beneficiarii de remitențe față de nebeneficiari de remitențe.

Mai mult decât atât, transferurile de remitențe sunt benefice și pentru bănci. Veniturile obținute de bănci din transferuri constituie peste 10% din venitul net. Totuși, în pofida acestui fapt, băncile se dovedesc a fi destul de lente în dezvoltarea strategiilor de marketing și a instrumentelor noi pentru a asigura o utilizare post-transfer a banilor.⁹¹

Moldovenii fac economii în decursul unei perioade mari de timp, deși în mare parte prin

metode informale. Doar în ultimele 6 luni, a crescut ponderea persoanelor care păstrează economiile acasă de la 45,5% în iulie 2008 la 52,4% în martie 2009. Acest fapt poate fi atribuit nesiguranței în sistemul financiar alimentată de criza economică mondială⁹².

Cel mai recent studiu al CBS AXA⁹³ indică faptul că utilizarea redusă a serviciilor bancare este determinată în mare parte de lipsa de bani pentru a face economii (59,4%) și neîncrederea în bănci (13,8%). Alți factori de asemenea cauzează consumul mic de servicii bancare: oferte neatractive (dobânzile mici); inflația; lipsa de acces la filiale bancare în mediul rural; și percepția potrivit căreia deschiderea contului este o procedură complicată sau că cerințele băncilor sunt prea mari. Nivelul de încredere în bănci este cu mult mai mic în mediul rural față de mediul urban.

Remitențele spre Moldova, în general, nu au fost condiționate de intenții investiționale. Principalele obstacole în calea investițiilor par a fi climatul general de afaceri și riscurile economice. După cum a fost menționat, studiile repetate confirmă faptul că cea mai mare parte a remitențelor sunt consumate pentru necesitățile zilnice.

Cu toate acestea, se înregistrează o creștere a interesului moldovenilor de a aloca mai multe

resurse financiare pentru investiții. În ultimii ani, 7% din remitențe au fost folosite în activități de afaceri, preponderent pentru business mic, iar 7% din migranți au exprimat intenția de a lansa propria lor afacere.⁹⁴

Pe de altă parte, studiul recent al OIM (realizat de CBS AXA, primăvara 2009) identifică o scădere bruscă a implicărilor antreprenoriale din partea migranților, comparativ cu anul precedent. Scăderea bruscă a numărului de migranți care dețineau o afacere la începutul anului 2009 (2,4%) se datorează faptului că mulți migranți au renunțat la afaceri în decursul ultimelor șase luni.

Țara de migrație exercită o influență clară asupra utilizării remitențelor. Migranții din UE au investit mai mulți bani în afaceri (12,6%) decât cei din țările non-UE (3,1%).⁹⁵

Într-un studiu realizat de Banca de Dezvoltare a Austriei,⁹⁶ după rambursarea datoriei și efectuarea reparațiilor / lucrărilor la anexele casei, moldovenii și-au exprimat interesul de a investi în mașini agricole mai avansate, prelate de plastic pentru culturi, precum și în sisteme de irigare.

⁹⁰ Walewski, M., Sandu, M., Mincu, G., Hristev, E., și Matysiewicz, B. (2008). Efectele migrației și remitențelor în zonele rurale ale Moldovei și Studii de caz privind gestionarea migrației în Polonia. Centrul de Investigații Sociale și Economice (CASE), p.26

⁹¹ Orozco, M. (2008). Perspective privind includerea migrației în dezvoltare: Oportunități de utilizare eficientă a remitențelor pentru Moldova. Chișinău: OIM.

⁹² OIM. (2009). Impactul socio-economic al crizei economice asupra migrației și remitențelor în Republica Moldova - Primii indicatori. CBS-AXA., p.27

⁹³ Ibid., p.26

⁹⁴ Fundația Europeană de Instruire (ETF). (2009). Moldova Country Report. Black Sea Labour Market Reviews (Moldova: Raport de țară. Analizele piețelor muncii în regiunea Mării Negre), p.80

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Becker, T., Hockenos, P., și Holmes, E. (2009). Remitențe din Austria. Școala de Finanțe și Management de la Frankfurt. Viena., p.66

Toate persoanele intervievate din instituțiile naționale și internaționale au fost de acord cu faptul că economiile reinvestite și activitățile antreprenoriale ale migranților întorși au fost un beneficiu important și real al migrației. Această practică s-a manifestat, în particular, în ultimii 3-4 ani și manifestă un potențial și mai mare pentru viitor.

Raportul a confirmat concluziile OIM, potrivit cărora comparativ cu 2004, "există un grup mic, dar tangibil, de migranți care investesc în active financiare și imobiliare locale și conduc afacerea lor proprie"⁹⁷. Conform Raportului Băncii de Dezvoltare a Austriei (BDA), acest grup se află în creștere din 2006.

În localitățile din afara municipiului Chișinău, echipa de cercetare a BDA a intervievat un număr de proprietari ai IMM (întreprinderi Mici și Mijlocii), inclusiv proprietari de magazine alimentare mici, livezi, vii, ferme de nuci, sere, stații de reparație auto, întreprinderi de producere a lăzilor, depozite frigorifice / depozitare a produselor la rece. Toate persoanele au lansat afacerea în ultimii cinci ani, cu un capital combinat din economiile acumulate peste hotare și credite mici, deseori de la instituții de micro-finanțare susținute de instituții internaționale⁹⁸.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Crescătorii de nuci a fost întemeiată de un tânăr care obținuse azil politic în Austria. Bani pe care i-a primit prin intermediul programului de repatriere voluntară l-au ajutat să cumpere o crescătorie. De asemenea, el a făcut economii la locul de muncă în Austria și a luat un credit mic în Moldova.

Interviurile cu antreprenorii au evidențiat faptul că aceștia dispun de un nivel înalt de capital uman și social obținut direct din experiența de migrație. Toate afacerile observate păreau a fi înfloritoare și mulți antreprenorii au exprimat dorința și necesitatea de a extinde afacerea și de a accesa mai multe credite. Nici una dintre persoanele intervievate sau membrii familiilor lor nu planificau să migreze.

Raportul BDA a constatat că un rol important în mini-boomul IMM, în baza experienței de migrație, l-au avut micro-creditele oferite de Asociațiile de Economii și Împrumut (AEI) din ariile rurale. Conform afirmațiilor directorului executiv al Centrului pentru Dezvoltare Rurală, există peste 400 AEI în Moldova, care deservește 125,000 clienți. 54,000 din aceștia au accesat credit și alți 6,700 au economii, enumerând 60,000 membri activi⁹⁹. Echipa de cercetare a BDA a intervievat câteva instituții și a constatat că necesitățile menționate în mediul rural sunt mai mari decât serviciile pe care le pot oferi AEI în baza regimului de licență actual. Acestea sunt limitate să ofere servicii în valută străină și pot oferi credit maxim de 15,000 USD.

Suma medie a unui credit a fost doar 3,000 USD, fiind prea mică pentru mulți antreprenorii mici care doresc să extindă afacerea. În raportul din 2007, Orozco estimează că doar 50 din cele 400 AEI sunt în stare să ofere transferuri de remitențe sau servicii financiare adaptate destinatarilor."¹⁰⁰

⁹⁹ Efim Lupanciuc, Director Executiv, Centrul pentru Dezvoltare Rurală, (<http://www.microfinance.md>)

¹⁰⁰ Becker, T., Hockenros, P., și Holmes, E. (2009). Remitențe din Austria. Școala de Finanțe și Management de la Frankfurt. Viena., p. 66

Influența crizei asupra economiilor și investițiilor

Studiul OIM despre efectele crizei economice în 2009 prezintă influența negativă a crizei asupra abilității gospodăriilor, care primesc remitențe, de a face economii, asupra utilizării serviciilor bancare, activismului în afaceri și intențiile de investiții ale migranților. 48,4% din gospodăriile Republicii Moldova nu utilizau nici un fel de serviciu bancar la începutul acestui an.

Criza economică globală a determinat diminuarea bruscă a încrederii în sistemul bancar și financiar; comparând situația cu jumătate de an mai devreme, cea mai mare descrescere a numărului de utilizatori s-a înregistrat în cazul serviciilor bancare legate de remitențe.

Procentul migranților care dețineau sau derulau afaceri la finele anului 2008 a diminuat de la 7% la 2,4% în decursul a 6 luni¹⁰¹. Percepțiile negative ale despre oportunitățile de investire în Moldova au crescut la 63% în prima jumătate a anului curent. Doar 5% din migranții au manifestat interesul de a utiliza banii economisiți peste hotare pentru lansarea unei afaceri.

¹⁰¹ OIM. (2009). Impactul socio-economic al crizei economice asupra migrației și remitențelor în Republica Moldova - Primii indicatori. CBS-AXA.,36

Probleme de reglementare, politice și de mediu

Cadru instituțional

Republica Moldova s-a confruntat cu migrația la scară largă încă de la sfârșitul anilor 1990. Acest fenomen relativ nou a provocat guvernarea din Moldova, actorii naționali neguvernamentali și comunitatea internațională să gestioneze acest proces în masă. Pentru formarea politicii sale de migrație și a sistemului de gestionare a migrației, Republica Moldova a trecut prin mai multe etape.

Perioada anilor 1990-1994 s-a axat pe păstrarea identității etno-naționale a republicilor URSS și pe prevenirea imigrației ilegale în Moldova din alte state ex-sovietice. Politica de migrație s-a axat, în principal, pe reglementarea fluxurilor de imigrație, decât pe emigrare.

Perioada anilor 1995-2000 a reformei migrației a fost condiționată de conștientizarea din ce în ce mai clară a guvernului privind migrația la scară largă, precum și volumul crescând al remitențelor din partea migranților. În special, sub presiunea UE, statul își reorientează interesul spre migrația forței de muncă.

Pe parcursul etapei a treia de dezvoltare a politicii de migrație (2001-2006), guvernul a fost preocupat de promovarea și facilitarea legalizării lucrătorilor migranți, precum și de protecția drepturilor lor în țările străine. În acest scop,

structurile guvernamentale specializate în domeniul migrației au fost consolidate și ajustate pentru a deveni similare cu agențiile corespunzătoare din țările UE. De exemplu, în 2001 a fost creat *Serviciul de Stat pentru Migrație*, iar Guvernul a definit statutul și funcțiile acestuia. Aceasta a fost prima instituție de stat împuternicită cu suficientă autoritate și autonomie pentru a implementa o politică eficientă în domeniul migrației. În 2002, *Serviciul* a fost transformat în *Departamentul pentru Migrație*, statutul și funcțiile acestuia fiind definite de către Parlament.

În 2005, *Departamentul pentru Migrație* a fost reorganizat, fiind creat ulterior *Biroului Național pentru Migrație*. Această reformă instituțională a avut scopul să creeze un management centralizat al fluxurilor de migrație, astfel, evitându-se duplicarea activităților de către diferite instituții și acoperirea insuficientă a unor aspecte ale migrației.

Cu toate acestea, potrivit mai multor surse, rezultatele concrete obținute de către organismele guvernului au fost destul de modeste. De exemplu, numărul contractelor de muncă semnate de migranții asistați de stat a fost nesemnificativ în comparație cu numărul de migranți moldoveni care caută de muncă în străinătate.

Scopul etapei a patra a sistemului de gestionare a migrației, care a început în a doua jumătate a anului 2006, a fost de a reconsidera abordările conceptuale în raport cu politica în domeniul migrației și reformele instituționale. Politica de migrație trebuia să fie interpretată din punctul de vedere al politicilor de dezvoltare. Rolul cheie al guvernului în reglementarea migrației a fost de a legaliza activitățile moldovenilor în străinătate.

În pofida faptului că problemele legate de gestionarea migrației au fost centralizate, Biroul Național pentru Migrație a fost lichidat la 6 aprilie 2006. Această reformă instituțională a reprezentat o încercare de a asemena Biroul cât mai mult posibil după caracteristica de gestionare a migrației cu instituțiile similare din țările Uniunii Europene.

Republica Moldova a schimbat conținutul și funcțiile structurilor specializate pe migrație, astfel, Biroul Național pentru Migrație, a fost divizat între Ministerul Economiei și Comerțului și Ministerul de Interne. Potrivit unor surse, lichidarea Biroului a cauzat o întârziere de câteva luni a implementării planurilor și strategiilor prevăzute pentru 2006.

Înainte de ultimele alegeri parlamentare, Ministerul Economiei și Comerțului era responsabil pentru reglementarea pieței forței de muncă, formularea de sugestii în ceea ce

privește politica de stat în domeniul migrației internaționale a forței de muncă, și emiterea permiselor de muncă pentru străini.

În contextul schimbărilor politice și administrative din Moldova, după alegerile din aprilie 2010, aceste sarcini (precum și Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) și Secția pentru Politicile de Migrație) au fost transferate la Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

Ministerul exercită următoarele funcții:

- dezvoltă și coordonează amendamente la legile relevante, promovează politici privind protecția socială și juridică a lucrătorilor migranți;
- cooperează cu autoritățile competente din alte state în domeniul migrației forței de muncă;
- participă la elaborarea și implementarea studiilor relevante, rezumatelor, sondajelor sociologice, analizelor și evaluărilor privind fenomenul migrației;
- cooperează cu structuri internaționale și naționale pentru a spori eficiența acțiunilor având ca scop reglementarea proceselor de migrație a forței de muncă;
- participă la elaborarea și implementarea programelor care vizează atragerea de fonduri obținute în străinătate pentru dezvoltarea economiei naționale;
- observă și participă la acțiunile legate de reglementarea migrației forței de

muncă adoptate de către Organizația Internațională pentru Migrație, Organizația Internațională a Muncii, Consiliul European, agențiile specializate ale ONU.¹⁰²

Principala responsabilitate a Ministerului de Interne este de a controla și gestiona procesele de migrație în Republica Moldova (monitorizarea și coordonarea proceselor de migrație; acordarea statutului de imigrant, refugiat, precum și repatriere; prelungirea termenului de valabilitate a vizei și eliberarea vizelor de ieșire de pe teritoriul Republicii Moldova etc.) Executarea funcțiilor și realizarea activităților operaționale și de anchetă sunt puse în aplicare de către *Biroul pentru Migrație și Azil* (care, de asemenea, se află în subordinea Ministerului de Interne).

Biroul pentru Relații Interetnice din cadrul Guvernului este responsabil de coordonarea și consolidarea legăturilor cu diaspora din Moldova.

Prin urmare, reglementarea proceselor de migrație în Republica Moldova, în prezent, abordează obiectivele diferitelor structuri guvernamentale: Președinția, Parlamentul, Ministerul Economiei și Comerțului, Ministerul de Interne, Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, Serviciul de Grăniceri și Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă.

¹⁰² <http://www.mec.gov.md/node/192>

Cadru legislativ

Legile principale care reglementează procesul de migrație în Republica Moldova:

- **Politica RM cu privire la migrație**, Decizia nr. 1386-XV din 11 octombrie 2002. Aceasta prevede obiectivele majore, principiile și direcțiile de reglementare și dezvoltare a proceselor de migrație în Republica Moldova. Reglementarea proceselor de migrație implică aplicarea unui număr de măsuri legale, administrative și socio-economice, având ca scop stimularea sau limitarea migrației oamenilor în interiorul sau în afara țării, asigurarea respectării drepturilor migranților, combaterea migrației ilegale și a traficului ilicit de ființe umane. Documentul, de asemenea, descrie autoritățile publice principale responsabile pentru gestionarea migrației, precum și sarcinile și rezultatele preconizate ale politicii de migrație.
- **Legea cu privire la migrație** nr. 1518-XV din 6 decembrie 2002. Aceasta include principiile și obiectivele migrației și competențele organelor administrative care se ocupă cu problemele migrației, stipulează regulile de bază ale migrației și imigrației.
- **Legea cu privire la migrația forței de muncă**, nr. 180 din 10 iulie 2008. Această lege reglementează munca temporară efectuată de către lucrătorii migranți, condițiile de acordare, reînnoirea și revocarea drepturilor de muncă, precum și

dreptul de ședere temporară în scopuri de angajare în câmpul muncii și condițiile pentru angajarea temporară în câmpul muncii a cetățenilor moldoveni peste hotare.

Alte documente importante pentru gestionarea migrației sunt:

- **Acordul de parteneriat și cooperare UE-Moldova** din 1998, care a stabilit un cadru pentru liberalizarea comerțului, armonizarea legislației, precum și cooperarea într-un număr de sectoare, inclusiv al migrației.
- În 2005 a fost adoptată **Politica Europeană de Vecinătate (PEV) – Planul de Acțiune**, care a sprijinit programul propriu al Moldovei de reforme democratice și economice.
- **Planul de Acțiune UE-Moldova (PAUEM)**, care stabilește obiectivele strategice de cooperare între Moldova și UE.
- **Parteneriatul de Mobilitate UE – Republica Moldova** (6 iunie 2008) este un set de noi instrumente comunitare pilot concepute pentru a gestiona fluxurile de migrație în interesul țărilor partenere ale UE și a migranților. Proiectele parteneriatului de mobilitate RM - UE se referă la următoarele domenii: consolidarea comunităților de moldoveni peste hotare, precum și a legăturilor lor cu patria mamă; crearea de parteneriate între Moldova și principalele țări de destinație și de tranzit pentru cetățenii moldoveni în scopul de a consolida

mecanismul de repatriere și reintegrare voluntară în Republica Moldova; consolidarea cadrului instituțional național de gestionare a migrației; gestionarea eficientă și investirea remitențelor în economia Moldovei; gestionarea frontierelor și securitatea documentelor; protecția socială a migranților; cooperarea pentru a preveni și combate migrația ilegală și traficul de ființe umane. Republica Moldova a fost selectată în calitate de țară-pilot pentru implementarea Parteneriatului de Mobilitate¹⁰³.

Rapoartele naționale privind implementarea **Planului de Acțiuni UE-Moldova** au arătat evoluțiile pozitive în domeniul gestionării migrației, în special:

- Ratificarea **convențiilor internaționale**:
 - Convenția Europeană privind Statutul juridic al lucrătorilor migranți (2006);
 - Organizația Internațională a Muncii (ILO), Convenția privind migrația forței de muncă (2006);
- Adoptarea unui program național de acțiune privind migrația și azilul (2006);

¹⁰³ Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova (MAEIE), Parteneriatul de Mobilitate Uniunea Europeană - Republica Moldova, buletin informativ, ediția 1.

- Crearea Sistemului de Informații Automat Integrat cu privire la Migrație „Migrație și Azil”
- Agenții guvernamentale din Moldova în parteneriat cu organizațiile internaționale (cum ar fi OIM, ILO, UNHCR) au implementat proiecte care contribuie la consolidarea sistemului migrației și azil în Moldova;
- Proiecte noi pentru a sprijini eforturile Guvernului privind problemele migrației au fost elaborate de OIM și prezentate Comisiei Europene pentru finanțare în cadrul Programului AENEAS 2005;
- Participarea Republicii Moldova la Dialogul Pan-european în domeniul migrației;
- Semnarea acordurilor de cooperare în domeniul migrației forței de muncă și protecției sociale a migranților.

Suplimentar, Republica Moldova are semnate acorduri de cooperare privind protecția socială și a forței de muncă din Moldova cu Rusia (1993), Ucraina (1994), Belorusia (1994), Italia (2003), Kîrgîzstan (2004), și Azerbaidjan (2005).

De asemenea, există o Declarație Comună între Republica Moldova și Regatul Belgiei cu privire la cooperarea în probleme de muncă (2000); un Memorandum privind cooperarea în domeniul securității sociale și pe piața forței de muncă între Republica Moldova și Republica Albania (2004), și Republica Bulgaria (2004); un Protocol privind cooperarea dintre Republica Moldova și Republica Elenă privind securitatea socială și securitatea pe piața forței de muncă (2004); și o

Declarație cu privire la intențiile de cooperare între Republica Moldova și Republica Federală Germania în domeniul forței de muncă (2006)¹⁰⁴.

În 2009, Republica Moldova a semnat un acord de securitate socială cu Portugalia, care prevede că cetățenii moldoveni care lucrează în această țară vor beneficia de asistență socială din partea Guvernului Portughez¹⁰⁵.

Legislația suplimentară include semnarea **Acordurilor de Facilitare a Vizelor și de Readmisie** (semnate în 2007 și intrate în vigoare din 2008). Moldova are acorduri de readmisie în vigoare cu Polonia, Lituania, România, Ucraina, Italia, Suedia, Republica Cehă, Norvegia, Macedonia, Ungaria și Elveția.

Semnarea Acordului de Facilitare a Vizelor și de Readmisie a permis stabilirea unui regim simplificat de vize între Moldova și Uniunea Europeană. Procedura de solicitare a vizei pe termen scurt a fost simplificată (numărul și timpul de examinare a documentelor).

Acordul de facilitare a vizelor prevede eliberarea unei vize în termen de cel mult 10 zile pentru toți cetățenii din Moldova, perioadă care poate fi prelungită cu 30 zile și doar două zile pentru cazuri de urgență. A fost aprobată și o taxă mai mică pentru viză (35 € în loc de 60 €). Anumite

categorii de persoane (studenți, cetățeni sub 18 ani, reprezentanți ai societății civile, transportatori, pensionari, jurnaliști, oameni de afaceri, participanți la activități culturale și sportive) au fost autorizate pentru a primi vize gratuite, vize cu intrări multiple și vize pentru un termen mai lung (1-5 ani).

Au fost introduse anumite măsuri pentru facilitarea regimului de vize cu România și Bulgaria. Începând cu 11 iulie 2008, cetățenii moldoveni au reușit să tranziteze teritoriul românesc fără o viză de tranzit, într-o perioadă de maximum cinci zile, dacă au avut viză pentru țările UE sau un permis de ședere în aceste țări. Pentru titularii de pașapoarte diplomatice nu mai este necesar să dețină viză atunci când călătoresc în spațiul Schengen.

Acordul privind readmisia persoanelor cu ședere ilegală se referă nu doar la cetățenii țărilor care au semnat acordul, ci și la cetățenii altor state sau apatrizi.

Începând cu 1 ianuarie 2007, cetățenii UE pot călători fără viză în Republica Moldova¹⁰⁶.

Un alt pas important îl constituie crearea primului **Centru Comun de Vize** în 2007. Centrul a permis facilitarea eliberării vizelor pentru țările UE care nu au o ambasadă în Republica Moldova. Existența Centrului a avut un impact pozitiv asupra țărilor UE în vederea deschiderii ambasadelor lor în Moldova. Până în prezent, Centrul a emis 13000 vize Schengen (A, B, C) pe

termen scurt pentru Austria, Danemarca, Estonia, Letonia, Luxemburg, Slovenia, Suedia și Ungaria. Această viză permite oamenilor să călătorească și în alte țări din spațiul Schengen, însă majoritatea timpului de ședere trebuie să fie petrecut în țara pentru care a fost acordată viza respectivă.

În prezent se negociază, de asemenea, cu Olanda, Norvegia Elveția, Croația și Slovacia.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Siar, S. (Ed.), (2008), "Migrația în Moldova: Profilul țării", OIM Geneva., p.33-35

¹⁰⁵ <http://www.interlic.md/2009-02-12/cetatzenii-moldoveni-ce-muncesc-in-portugalia-vor-beneficia-de-asistentza-sociala-din-partea-statulu-8597.html>

¹⁰⁶ <http://www.mfa.gov.md/noutati/880/>

¹⁰⁷ <http://timpul.md/news/2009/09/30/4321>

Inițiativele guvernului în domeniul migrației și dezvoltării

Migrația aduce atât beneficii, cât și costuri pentru Moldova și cetățenii săi. Pentru a diminua efectele negative ale migrației și pentru a consolida și dezvolta avantajele acestui fenomen, Guvernul Republicii Moldova, cu suportul organizațiilor internaționale, a întreprins o serie de măsuri.¹⁰⁸ Mai multe strategii și planuri de acțiune au fost dezvoltate, dintre care cele mai importante sunt:

- **Planul de acțiuni privind promovarea măsurilor de returnare a lucrătorilor migranți din străinătate** (aprobat prin HG nr. 1133 din 09.10.2008).
- **Programul de stat privind sprijinirea dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii pentru perioada 2009-2011** (HG nr. 123 din 10.02.2009), ca o continuare a Strategiei privind sprijinirea IMM-urilor pentru anii 2006-2008.
- **Planul de acțiune privind sprijinirea cetățenilor moldoveni care locuiesc în străinătate** (diaspora moldovenească)

¹⁰⁸ Inițiativele Guvernului sunt de obicei recomandate, asistate și finanțate de către organizațiile internaționale.

pentru perioada 2006-2009 (aprobat prin HG nr. 809 din 10 iulie 2006).

Raportul elaborat de Banca de Dezvoltare a Austriei a constatat că, în afară de Moldova, nici o altă țară din regiunea Europei de Sud-est nu a avut proiecte de politici și strategii atât de detaliate cu privire la migrație și dezvoltare¹⁰⁹.

Fiind una dintre țările care beneficiază de cel mai mare flux de remitențe din lume, Moldova a fost motivată să creeze condiții pentru utilizarea productivă a acestora. În aprilie 2007, OIM a lansat un proiect intitulat "**Dincolo de reducerea sărăciei: Elaborarea unui cadru legislativ, regulator și instituțional pentru a direcționa remitențele migranților intru creșterea activității antreprenoriale în Moldova**", care vizează maximizarea beneficiilor de pe urma migrației și a remitențelor în Republica Moldova. Proiectul este finanțat de Comisia Europeană și este implementat în parteneriat cu Ministerul Economiei și Comerțului al Republicii Moldova și Organizația Internațională a Muncii (ILO).

¹⁰⁹ Becker, T., Hockenos, P., și Holmes, E. (2009). "Remitențe din Austria. Școala de Finanțe și Management de la Frankfurt." Viena., p.60

Această inițiativă face parte din strategia Guvernului Republicii Moldova în scopul creării în Moldova a mecanismelor eficiente pentru migrația reglementată și un mediu favorabil pentru investirea remitențelor. Proiectul va contribui la îmbunătățirea cadrului normativ și regulator pentru implementarea politicilor în vederea maximizării veniturilor din remitențele migranților pentru dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) și creșterea economică.

Inițiativa dată utilizează o abordare holistică cu componente integrate și interdependente, inclusiv:

- dezvoltarea unui Program Național de Remitențe;
- consolidarea instituțională, infrastructurală și a capacităților resurselor umane din cadrul Ministerului Economiei și Comerțului;
- îmbunătățirea calității datelor privind remitențele;
- dezvoltarea unui sistem mai bun de informare pentru migranți;
- facilitarea legăturilor între remitențe și serviciile financiare;
- precum și crearea legăturilor cu diaspora moldovenească¹¹⁰.

¹¹⁰ <http://www.iom.md/migration&development.html>

În contextul migrației și dezvoltării, mobilizarea resurselor diasporei poate juca un rol important pentru dezvoltarea țării. În cadrul proiectului Dincolo de Reducerea Sărăciei, în aprilie 2008 a fost organizat un seminar cu tema "**Diaspora și Dezvoltarea Patriei**" la inițiativa comună a Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova și OIM Moldova. Evenimentul a avut scopul să sprijine autoritățile Republicii Moldova în procesul de elaborare a unei politici pentru a asigura relații mai puternice, multidimensionale și de lungă durată între migranții moldoveni și patria lor. Seminarul a contribuit la sprijinirea Guvernului în încurajarea și consolidarea implicării diasporei în dezvoltarea economică a Republicii Moldova.

Pe baza **Programului de Acțiune privind sprijinirea cetățenilor moldoveni care locuiesc în străinătate (diaspora moldovenească) pentru perioada 2006-2009**, persoanele de afaceri care s-au născut în Moldova și trăiesc în străinătate și reprezentanții societății civile, diasporei moldovenești au fost susținute pentru a se implica în promovarea produselor moldovenești în țările lor de reședință (vinuri, conserve de fructe, legume, etc.).

De asemenea, ca parte a Proiectului „Dincolo de reducerea sărăciei”, a fost dezvoltat **Ghidul inițierii unei afaceri “Primii pași în afaceri”**. Acest ghid practic de referință pentru auto-ajutorare este conceput pentru a oferi, celor interesați să inițieze o afacere proprie, o imagine de ansamblu despre problemele importante și informațiile de care au nevoie la începutul de dezvoltare a afacerii.

Ghidul respectiv a fost dezvoltat în strânsă cooperare cu partenerii locali din partea Guvernului, sectorului privat și partenerii de programe de asistență tehnică. Acesta se bazează pe inițiativele anterioare de aceeași natură, precum și (se pare) pe realitățile existente, mediul de afaceri actual și cultura antreprenorială, cadrul legislativ, politicile economice ale țării, și nevoile specifice ale întreprinzătorilor.¹¹¹

Strategia Națională de Dezvoltare (SND) este principalul document de planificare strategică pe termen mediu, definind în mod corespunzător obiectivele de dezvoltare pe perioada 2008-2011. SND reflectă obiectivul Guvernului de reducere a sărăciei dintr-o perspectivă de dezvoltare multilaterală.

Unul din obiectivele SND se referă la abordarea tineretului din Republica Moldova, deoarece aceștia pleacă peste hotare în număr mare, din cauza lipsei locurilor de muncă adecvate și a oportunităților de dezvoltare a afacerilor, în special în localitățile rurale. În acest context, una dintre acțiunile Guvernului este **Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor pentru perioada 2008-2010 (PNAET)**. PNAET este parte a eforturilor Guvernului Republicii Moldova în crearea unor mecanisme eficiente pentru dezvoltarea unui mediu socio-economic favorabil în Moldova.

Programul este implementat de Ministerul Economiei și Comerțului, Ministerul Finanțelor și

Ministerul Educației din Moldova. Obiectivul principal al PNAET vizează promovarea unui spirit antreprenorial în rândul tinerilor și facilitarea accesului tinerilor antreprenori la resursele financiare necesare pentru a lansa și dezvolta propria afacere.

PNAET prevede pregătirea și acordarea de împrumuturi comerciale rambursabile, cu o componentă de finanțare a persoanelor cu vârsta între 18 și 30 de ani care doresc să dezvolte aptitudinile antreprenoriale și să se lanseze și/sau să își extindă activitatea în localitățile rurale și să creeze noi locuri de muncă. PNAET prevede și finanțarea achizițiilor unei mari varietăți de echipamente noi de producție și utilaje. Creditele pot fi acordate în sumă de până la 300 mii MDL, la o perioadă de scadență de până la 5 ani. Procesul de implementare PNAET include trei componente:

1. Pregătirea antreprenorilor și acordarea serviciilor de consultanță;
2. Acordarea creditelor preferențiale în sumă de până la 300 mii MDL (pentru 5 ani), cu o cotă de finanțare nerambursabilă de (40%);
3. Monitorizarea post-finanțare.

De la începutul proiectului (iulie 2008) până în septembrie 2009 au fost aprobate 294 de sub-proiecte în sumă de 83,234,000 MDL, inclusiv un grant în valoare de 33,294,000 MDL, (inclusiv în anul 2009 - 113 proiecte în valoare de

¹¹¹ http://www.iom.md/what_we_know.html

31,184,000 MDL, din care 12,474,000 MDL în formă de grant)¹¹².

Pentru a încuraja și stimula crearea și dezvoltarea IMM-urilor, Ministerul Economiei și Comerțului a dezvoltat *Strategia privind sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii* pentru anii 2006-2008. Obiectivele strategiei includ stimularea voinței antreprenorilor de a investi în proiecte de succes, prin eliminarea vidului de informații, în special în localitățile rurale, prin dezvoltarea abilităților antreprenoriale, prin oferirea de soluții la problemele legate de insuficiența resurselor financiare și umane.

OIM și ODIMM (organizație aflată în subordinea Ministerului Economiei și Comerțului responsabilă pentru dezvoltarea sectorului IMM-urilor) a implementat proiecte axate pe pregătire și informare a foștilor migranți dispuși să inițieze o afacere pentru a ajuta la dezvoltarea sectorului IMM-urilor. În scopul de a asigura continuitatea strategiei și durabilitatea rezultatelor obținute după implementarea sa, a fost elaborat *Programul de stat pentru sprijinirea dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii pentru perioada 2009-2011* (HG nr. 123 din 10.02.2009). Programul servește drept bază pentru dezvoltarea și implementarea planurilor de acțiune ale autorităților publice centrale și locale și a proiectelor de asistență tehnică care vizează dezvoltarea sectorului IMM-urilor.

¹¹² Raportul cu privire la implementarea Componentei II a PNAET

<http://www.minfin.md/ro/program/>

Crearea unor *centre de informare privind piața forței de muncă* este un proiect comun al Ministerului Economiei și Comerțului, Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM), ILO, Centrului Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor de Migrație și proiectului Comisiei Europene “Eliminarea traficului de ființe umane în Republica Moldova și Ucraina prin întreprinderea măsurilor pe piața forței de muncă”. Centrele de Informare (cu sediul în Chișinău, Bălți și Cahul) oferă informații cu privire la situația de pe piața internă a forței de muncă, inclusiv oportunități de angajare.

Aceste centre oferă și consultanță privind cele mai bune practici de utilizare eficientă a remitențelor pentru deschiderea unei afaceri. În același timp, centrele oferă consiliere cu privire la mijloacele legale de angajare la muncă în străinătate pentru persoanele care au decis să plece peste hotare și să muncească.

Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) și portalul guvernului “Piața forței de muncă în Republica Moldova” (www.jobmarket.md) au creat o pagină web pentru informarea populației despre situația și oportunitățile de angajare.

În cadrul Parteneriatului de Mobilitate între Republica Moldova și Uniunea Europeană, în februarie 2009, a fost lansat un proiect cu privire la forța de muncă și migrația de întoarcere care va dura trei ani. Proiectul *“Consolidarea Capacității Moldovei de a Gestiona Migrația și Revenirea Forței de Muncă în Cadrul Parteneriatului de Mobilitate cu UE”* implică participarea Republicii Moldova și 12 state

membre ale Uniunii Europene. Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă din Republica Moldova administrează proiectul. Serviciul Public Suedez de Ocupare a Forței de Muncă (SPES) este organismul de implementare. Proiectul este finanțat de Uniunea Europeană și este estimat la 3,2 milioane EUR (49,2 milioane MDL).

Proiectul are 2 obiective principale:

- Abordarea problemei cetățenilor moldoveni, care doresc să se întoarcă acasă și să lucreze în Moldova, prin intermediul politicilor și programelor de reintegrare special concepute pentru a corespunde competenței și experienței lor acumulate în străinătate în conformitate cu cererea pieței naționale a forței de muncă.
- Abordarea problemei de mobilitate legală între UE și Republica Moldova prin crearea unui parteneriat de mobilitate durabil.

A fost elaborat un Plan de Acțiune pentru anii 2009-2011 care cuprinde:

- dezvoltarea capacității ANOFM pentru a furniza informații și servicii conexe, prin îmbunătățirea bazei de date cu posturi vacante (pentru a putea fi utilizate atât de moldoveni la domiciliu, cât și de cei care lucrează în străinătate);
- organizarea unui Call Center/Linii fierbinți pentru sporirea accesului solicitanților de locuri de muncă și angajatorilor pe piața muncii prin utilizarea Internetului (e-mail/Skype), telefonului;
-

- organizarea târgurilor de locuri de muncă și asistenței pentru pregătirea antreprenorială în UE a celor care doresc să se întoarcă și să lucreze în Moldova;
- informarea muncitorilor care au reședința în zona UE, pe probleme de interes larg, prin birourile de informații din cadrul oficiilor consulare moldovenesti deja existente;
- validarea reciprocă a studiilor;
- oferirea instruirii profesionale și tehnice pentru migranți, prin intermediul școlilor profesionale și tehnice existente în Moldova și cu asistența internațională a Fundației Europene de Instruire;
- integrarea socială și economică a repatriaților prin intermediul programelor de instruire și politicilor / orientărilor specifice;
- instruire înainte de plecare și asistență tehnică oferită de ANOFM;
- instruirea personalului ANOFM, care va avea loc în Republica Moldova și în străinătate, de către experți din statele membre;
- schimbul de bune practici între UE și Moldova;
- programe de sporire a gradului de conștientizare, utilizând canalele mass-media atât naționale cât și internaționale.

Pentru a asigura o informare corectă, pentru a proteja drepturile și interesele cetățenilor moldoveni în afara țării, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene (MAEIE) finalizează procedura pentru implementarea proiectului "Call Center". Acest lucru va servi drept instrument de relații cu publicul în cadrul Departamentului Afaceri Consulare al MAEIE.

Prin intermediul acestui centru, solicitantul (orice beneficiar, dar mai ales cetățenii moldoveni aflați peste hotare) va primi rapid informații privind rezolvarea problemelor consulare, precum și cele legate de întoarcere și oportunitățile pentru reintegrarea socio-economică.

Din decembrie 2007 și până în mai 2008, OIM și ILO au colaborat la un *proiect de cultură financiară* realizat cu beneficiarii de remitențe din Moldova. Proiectul a oferit instruire financiară la câteva bănci (Banca de Economii, Eurocredit Bank, Fincombank, MobiasBanca), precum și câteva asociații de economii și credit. Proiectul pilot a implicat introducerea a 10 educatori în 10 sucursale din patru bănci și un specialist coordonator și o persoană de legătură pentru a lucra cu Fincombank, care a fost de acord să folosească personalul propriu, pentru proiectul pilot dat. Puțin peste 7.000 de persoane au participat la faza de pilotare. 75% din participanți au fost instruiți la instituțiile bancare și celelalte 25% la AEC.

Proiectul pilot referitor la cultura financiară a făcut parte dintr-o mișcare pentru a spori utilizarea altor servicii și produse financiare, și, în special pentru a încuraja economiile (deoarece, a fost dovedit că, în special în Moldova, economiile și investițiile au o legătură puternică cu deținerea unui cont și economiile regulate)¹¹³.

¹¹³ Orozco, M. (2008). „Plantarea semințelor incluziunii financiare: educația financiară pentru beneficiarii de remitențe din Moldova.” ILO.

Concluzii și recomandări

Concluzii

Migrația este un fenomen relativ nou pentru RM, care a luat amploare la sfârșitul anilor 1990, odată cu destrămarea URSS. Din acel moment, migrația din Republica Moldova a fost caracterizată de flux masiv al forței de muncă.

Până în prezent nu există un sistem de evidență și evaluare integrală a procesului migraționist. Estimările numărului de migranți variază considerabil de la o sursă la alta, unele ajungând chiar la 1 milion persoane. Rezultatele studiului Ancheta Forței de Muncă (AFM), efectuat de Biroul Național de Statistică, arată că la 1 ianuarie 2008 sunt declarate în calitate de migranți lucrători 335,6 mii persoane, ceea ce reprezintă puțin peste 1/4 din totalul populației active.

Toate sursele indică o creștere continuă a fluxului migrațional din 1999. La finele anului 2007 fluxul migrațional a încetinit, iar în 2009 a înregistrat chiar o scădere determinată de criza economică-financiară globală.

Principalul factor de constrângere al migrației din Moldova este unul economic: sărăcia, salariile mici și lipsa oportunităților de angajare, ceea ce face ca munca peste hotare să fie o opțiune mai atractivă. Persoanele care au succes (datorită remitențelor) și rețelele sociale create continuă să încurajeze migrația.

Migrația forței de muncă din Republica Moldova este orientată spre două regiuni mari: CSI și Europa de Vest. Cea mai numeroasă prezență a migranților moldoveni se înregistrează în Rusia (59%) și Italia (19%), dar și în țări precum Portugalia, Ucraina, Turcia, Grecia, Spania, Franța, România, Cehia, Israel s.a. Se observă o concentrare a migranților moldoveni în orașele mari ale țărilor gazdă.

Rusia absoarbe cea mai mare parte a migranților moldoveni datorită avantajelor pe care le are din punct de vedere al caracterului muncii oferit (construcții, agricultura – activități sezoniere), proximității socio-culturale și costurilor reduse ale migrației.

Alegerea țării de destinație variază în funcție de sex, mediul de reședință (rural/urban) și nivelul de educație. În același timp, există câteva caracteristici generale ale migranților moldoveni: ponderea bărbaților migranți de vârstă activă este mai mare, decât cea a femeilor. Bărbații migranți sunt angajați, preponderent, în construcții, transport, industrie și agricultură.

Femeile lucrează în sectorul serviciilor: în menaj, comerț, îngrijirea persoanelor în etate, a bolnavilor și copiilor, precum și în industria sexului.

Majoritatea migranților provin din localitățile rurale. În ultimii ani se observa o creștere a ponderii locuitorilor din orașe în totalul migranților. Din punct de vedere al distribuției geografice, regiunea găgăuză este cel mai puternic afectată de migrație: aproximativ 34% din populația adultă a

regiunii o constituie migrații. Tinerii și persoanele de vârstă medie participă mai activ în migrația forței de muncă, vârsta medie a lucrătorului migrant fiind de 35-36 de ani. O bună parte a celor care trăiesc în străinătate au studii relativ bune, dar moldovenii sunt, de obicei, implicați în activități care nu corespund nivelului lor de calificare. Mulți lucrează în calitate de lucrători slab calificați sau necalificați.

Migrația muncitorilor calificați are efecte considerabile asupra dezvoltării temeinice a țării. Migrația influențează pozitiv prin fluxul de remitențe spre Moldova, dar și negativ prin pierderea de capital uman.

Impactul crizei economice mondiale asupra migrației și întoarcerii migranților este încă neclar. Criza nu a condiționat (cel puțin în prima jumătate de an) reîntoarcerea în masă a moldovenilor. În același timp, totuși, migranții care s-au întors recent în Moldova au indicat criza drept motivul principal al întoarcerii. Reîntoarcerea migranților este condiționată, într-o oarecare măsură, și de disponibilitatea sporită a locurilor de muncă și de venituri salariale satisfăcătoare în Moldova; unele salarii ajung la cel puțin 500 euro/lună.

Transferurile de bani de peste hotare reprezintă o sursă importantă de venit atât pentru gospodăriile casnice, cât și pentru economia statului. Remitențele sunt, de fapt, principala sau chiar singura sursă de venit pentru multe gospodării. Resursele financiare transferate de migranți reprezintă cel mai important factor de reducere a

sărăciei în Moldova, compensând ineficiența politicilor de stat și a capacităților în acest domeniu. Majoritatea acestor resurse sunt utilizate pentru a finanța consumul de bază al gospodăriilor, bunurile de consum durabile, achiziționarea locuințelor și rambursarea datoriei. Foarte puține resurse sunt utilizate pentru economii sau pentru a finanța investițiile de afaceri.

Evoluția transferurilor bănești de peste hotare demonstrează o creștere constantă în ani 1999 – 2008, plasând RM în topul listei țărilor celor mai dependente de remitențe. Potrivit Băncii Mondiale, în 2007, 36% din PIB-ul Moldovei a fost obținut din remitențe. O treime din populația Moldovei au fost membri ai gospodăriilor care au primit remitențe în 2008. Volumul remitențelor depinde, de obicei, de țara de destinație a migrantului.

Volumul remitențelor depinde, de obicei, de țara de migrație. De regulă, remitențele de la migrații care lucrează în UE au avut tendința să le depășească pe cele de la migrații care lucrează în țările CSI.

Căile oficiale de transfer al banilor cel mai frecvent utilizate sunt băncile și MTO, dar se presupune ca modalitățile neformale continuă să prevaleze. Totuși, Moldova a înregistrat progrese continue în ceea ce privește mecanismele oficiale de transfer (de la puțin sub 50% în 2006 până la mai mult de 60% din migrații în 2008).

Populației Moldovei îi este caracteristică o cultură financiară scăzută, în special în mediul rural. Există puține cazuri de utilizare a serviciilor bancare, în afară de deținerea conturilor curente. O problemă suplimentară este accesul limitat la serviciile bancare și MTO în mediul rural.

Cel mai recent studiu al CBS-AXA (2009) arată că nivelul scăzut al consumului de servicii bancare este determinat, în mare parte, de lipsa de bani pentru economii și neîncrederea în bănci, dar și de alți factori precum oferta neatractivă a pieței monetare cu rate de dobândă mici, inflația, număr mare de bănci, lipsa filialelor în localitățile rurale și percepția precum că deschiderea unui cont bancar este o procedură complicată sau că cerințele băncii sunt prea înalte.

Criza economică mondială a redus drastic fluxul de remitențe spre Moldova. Potrivit Băncii Naționale a Moldovei, transferurile de mijloace bănești efectuate de către persoane fizice prin băncile care activează în teritoriu au scăzut cu aproape 30 la sută în primele două luni ale anului 2009.

Se simte o necesitate de a dezvolta și încuraja mai mult spiritul antreprenorial în Moldova. O parte din migrații deja a investit economiile acumulate peste hotare în afaceri proprii, transformându-le în istorii de succes. Criza economică, totuși, a influențat negativ capacitățile de economisire a gospodăriilor recipiente, utilizarea serviciilor bancare, activismul antreprenorial și intențiile de investire a migraților.

Republica Moldova are un spectru larg de strategii și planuri în domeniul ocupării forței de muncă. Însă, nici una din aceste strategii nu a fost supusă monitorizării sau evaluării¹¹⁴. Monitorizarea este necesară pentru a asigura eficiența acțiunilor prevăzute în aceste planuri, precum și pentru a asigura promovarea celor mai eficiente și relevante măsuri din punct de vedere al impactului practic al acestora asupra procesului migraționist.

Până în prezent, Guvernul Republicii Moldova a adaptat cadrul său normativ la standardele internaționale și continuă să lucreze în acest sens cu privire la aspectele legate de migrație. Strategia Republicii Moldova, cu privire la dezvoltarea migrației, este implementată în cooperare cu reprezentanții comunității internaționale. Se recomandă să se concentreze atenția pe dezvoltarea programelor existente, în locul lansării unor programe noi.

¹¹⁴ Fundația Europeană de Instruire (ETF). (2009). „Moldova Country Report. Black Sea Labour Market Reviews” (Moldova: Raport de țară. Analizele piețelor muncii în regiunea Mării Negre).

Recomandări

- Abordarea deficiențelor legate de completitudinea și veridicitatea datelor statistice, care implică îmbunătățiri în colectarea datelor privind migrația în sistemul de evidența și evaluare integrală a procesului migraționist;
- Dezvoltarea cooperării cu țările de destinație în domeniul gestionării procesului migraționist;
- Promovarea unei mediatizări mai bune a activității structurilor abilitate pentru evaluarea și monitorizarea fenomenului migraționist;
- Continuarea acțiunilor guvernului în susținerea IMM, inclusiv monitorizarea și evaluarea programelor guvernului de utilizare productivă a remitențelor în scopul eficientizării acestora;
- Ridicarea nivelului de cultură financiară a populației (atât a persoanelor remitente, cât și a beneficiarilor de remitențe), inclusiv prin campanii de informare. Aceste măsuri ar trebui axate în special pe femei, beneficiarilor mai tineri de remitențe și rezidenților localităților rurale;
- Promovarea direcționării economiilor păstrate acasă în numerar către sistemul financiar-bancar, prin sporirea gradului de încredere a populației în sistem, prin sporirea accesului populației rurale la serviciile respective și prin lărgirea spectrului de servicii.
- Dezvoltarea serviciilor e-banking, care ar permite migranților să gestioneze individual propriile resurse financiare, iar băncilor să atragă acest tip de economii;
- Băncile pot elabora strategii de marketing și instrumente noi pentru a asigura utilizarea mai intensă și oficială a banilor după transfer;
- Promovarea abilităților antreprenoriale în rândul beneficiarilor de remitențe și susținerea activismului antreprenorial și intențiile de investire ale migranților;
- Orientarea remitentelor în activități antreprenoriale, prin susținerea antreprenorilor începători. Strategiile posibile ar putea include scutiri la impozitarea veniturilor, la contribuțiile sociale, condiții preferențiale la acordarea de credite, acordarea de subsidii, componente de grant etc.;
- Rezolvarea problemelor de infrastructură în localitățile rurale pentru a spori interesul migranților care doresc să investească în mediul rural;
- Fortificarea contactelor cu diaspora prin intermediul ambasadelor, organizațiilor de migranți, Internet, comunități neformale etc. Informarea migranților despre oportunitățile investiționale din țara de origine;
- Contribuirea la legalizarea statutului moldovenilor peste hotare, prin semnarea acordurilor reciproce, care ar asigura protecția drepturilor lor sociale și economice. Acest gen de reglementare facilitează întoarcerile mai frecvente în țara de origine.
- Extinderea prezenței diplomatice și consulare în țările primare de destinație pentru migranții moldoveni. În prezent, din cauza insuficienței de resurse umane și financiare, misiunile diplomatice și consulare din străinătate nu pot să ofere asistență adecvată migranților moldoveni. Migranții solicită deseori asistență atunci când se află deja într-o situație financiară dificilă.

Notă finală (Vezi nota de subsol 1, pagina 5)

Politica de democratizare a URSS, întreprinsă de Mihail Gorbaciov la sfârșitul anilor 1980, a generat o mișcare de rezeșteptare națională a republicilor incluse în blocul sovietic, și dezintegrarea ulterioară inevitabilă a acestuia. Din 1989 în RSS Moldoveneasca a început procesul de rezeșteptare a sentimentului românesc: limba română a fost proclamată limba de stat, tricolorul a fost adoptat ca steag național, tot mai mulți moldoveni pledau pentru unirea cu România. Aceste acțiuni au atras proteste care se manifestau mai profund în Transnistria, regiune în care etnicii slavi (ruși sau ucraineni) erau majoritari.

Reanimarea disputelor privind românitatea sau slavitatea ținutului basarabean (vezi mai jos) au degenerat într-un conflict armat, care, ulterior, și-a pierdut caracterul de conflict intercultural și/sau interetnic în favoarea unuia geopolitic.

Transnistria și-a autoproclamat independența în 1992. Este organizată ca republică prezidențială, cu propriul guvern, parlament, armată, poliție, sistem poștal și monedă. Teritoriul este controlat de „Republica Moldovenească Nistreană (PMR)”, care nu este recunoscută de alte state și care pretinde la malul stâng al râului Nistru și orașul Bender, din componența fostei RSS Moldovenești.

Republica Moldova nu recunoaște separarea teritoriului său și consideră că teritoriile controlate de PMR fac parte din teritoriul Republicii Moldova suverană.

Basarabia (și anume Republica Moldova) este o regiune istorică românească, care, înainte de secolul al 19-lea cuprindea partea de sud a teritoriului dintre Prut și Nistru (zona Bugeacului), o componentă a statului feudal Moldova. Începând cu 1812, întreg teritoriul dintre Prut și Nistru a făcut parte din Imperiul

Rus și a fost numit oficial *Basarabia* și supus colonizării forțate, în timp ce populația românească autohtonă reprezenta majoritatea.

În 1856 Rusia a retrocedat unele județe din sudul Republicii Moldova (regiunea română); iar în 1878 a reanexat aceste județe. În 1917, Republica Moldovenească Democrată (Basarabia) și-a proclamat independența, iar în 1918 aceasta s-a reunit cu România. În anul 1940 Basarabia a fost ocupată de URSS și a devenit parte a RSS Moldovenești. În 1941-1944 a fost administrată de România. În 1944, aceasta a devenit din nou o republică sovietică, care a existat până în 1991, când și-a declarat independența sa ca stat al Republicii Moldova.

Sursa: *Dicționarul enciclopedic ilustrat, Cartier, Chișinău 1999*

Bibliografia

- Adept și Centrul Analitic Independent Expert Grup. (2009). Euromonitor, 6 - 15. Preluat de la <http://www.expert-grup.org/index.php?go=biblioteca&c=19>
- Camera de Comerț Americană din Moldova. (2008). Situația pe piața muncii în Moldova - 2008. CAISPP CIVIS. Chișinău.
- Becker, T., Hockenos, P., & Holmes, E. (2009). Remitențe din Austria. Școala de Finanțe și Management de la Frankfurt. Viena. Preluat de la <http://www.oe-eb.at/en/osn/DownloadCenter/projects/Final-Report-Remittances-from-Austria.pdf>
- Business Expert. (2009). Emigranții moldoveni ar fi de acord să se întoarcă în țară cu salarii de cel puțin 500 de euro. Preluat de la <http://www.busessexpert.md/index.php?r=12&s=1460>
- Catrinescu, N.(2005). Raport individual de evaluare a implementării PAUEM Migrație (migrația legală, ilegală, readmisia, viza, azilul). Ministerul Economiei și Comerțului al Republicii Moldova. Preluat de la www.europa.md/upload/File/migratie.doc
- Commission of the European Communities. (2004). European Neighbourhood Policy: Moldova Country Report. (Politica europeană de vecinătate: Raport de țară pentru Moldova) Bruxelles.
- Culiuc, A. (2006). Utilizarea productiva a remitentelor. Perspective pentru Moldova. Preluat de la http://www.culiuc.com/papers/aculiuc_2006_sypa.pdf
- Ghencea, B., Gudumac, I.(2004). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova. Alianța de Microfinanțare Moldova și Fundația Soros-Moldova.
- EBRD. (2007). Moldova National Public Opinion Survey on Remittances. (Sondajul național de opinie publică cu privire la remitențe). Preluat de la www.ebrd.com/country/sector/etc/surmd.pdf
- EBRD. (2007). Russian Survey of Immigrants from Moldova, Georgia, and Azerbaijan. Bendixen & Associates (B&A). (Sondajul rusesc al imigranților din Moldova, Georgia și Azerbaidjan). Preluat de la <http://www.ebrd.com/country/sector/etc/surru.pdf>
- Enhanced Capacities for Migration Management in The Republic of Moldova. (2008). press release (Capacități sporite pentru gestionarea migrației în Republica Moldova) rezumat de presă. Preluat de la www.un.md/news_room/pr/2008/.../Press%20release.pdf
- Planul de acțiuni UE–Moldova. Preluat de la http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/moldova_enp_ap_final_en.pdf
- Fundația Europeană de Instruire (ETF). (2007). Modelele migrației și problemele dezvoltării resurselor umane în Moldova. CAISPP CIVIS.
- Fundația Europeană de Instruire (ETF). (2009). Moldova: Raport de țară. Analizele piețelor muncii în regiunea Mării Negre.

- Fix, M., Demetrios G. Papademetriou, Batalova, J., Terrazas, A., Yi- Ying Lin, S., & Mittelstadt, M. (2009). Migration and the Global Recession (Migrația și recesiunea globală). Migration Policy Institute, BBC World Service.
- Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, Nr. 664 din 3 iunie 2008, Cu privire la Programul național de abilitare economică a tinerilor (Monitorul Oficial, 6 iunie 2008, nr.99-101, p. II, art. 655)
- Institutul pentru Politici Publice (București), IDIS “Viitorul” (Chișinău), Centrul Internațional pentru Studii de Politici (Kiev). (2008). Tendințe și politici migraționiste în Regiunea Mării Negre: Cazurile Republicii Moldova, României și Ucrainei. Chișinău.
- Interlic. (2009). Cetățenii moldoveni ce muncesc în Portugalia vor beneficia de asistență socială din partea statului portughez. Preluat de la <http://www.interlic.md/2009-02-12/cetatenii-moldoveni-ce-muncesc-in-portugalia-vor-beneficia-de-asistentza-sociala-din-partea-statulu-8597.html> //
- OIM. (2003). Migration Management Assessment (Evaluarea Managementului Migrației în Moldova). OIM și ASDI.
- OIM. (2005). Migrația și remitențele în Moldova. Sondajul CBS-AXA 2004.
- OIM. (2005). Fenomenul migrației în Republica Moldova. Sondajul CBS-AXA 2004. Preluat de la www.cbs-axa.org/migr_SUMAR.doc
- OIM. (2007). Migrația la propriu. ASDI și OIM. Chișinău: OIM.
- OIM. (2008). Migrația în Moldova: Profilul țării. Siar, S. (Ed.). Geneva.
- OIM. (2008). Gestionarea finanțelor de către gospodăriile casnice din Moldova: Cunoștințe și practici. Preluat de la http://www.iom.md/materials/studies_reports/2009_01_19_how_moldovan_eng.pdf
- OIM. (2008). Moldova - Enhanced capacities for migration management in The Republic of Moldova (Sporirea capacităților pentru managementul migrației în Republica Moldova). Preluat de la http://iom.ramdisk.net/iom/artikel.php?menu_id=10&artikel_id=525&history_back=true
- OIM. (2009). Impactul socio-economic al crizei economice asupra migrației și remitențelor în Republica Moldova - Primii indicatori. CBS-AXA.
- Jandl, M. (2003). Moldova Seeks Stability Amid Mass Emigration (Republica Moldova caută stabilitate în timpul emigrației în masă). Preluat de la <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=184>
- Lucas, R. (2008). Integrating Migration Issues Into Development Planning (Integrarea problemelor migraționale în planurile de dezvoltare). ILO. Geneva.
- Lücke, M., Mahmoud, T. O., & Pinger, P. (2007). Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Republica Moldova. Sondajul CBS-AXA 2006. OIM și ASDI.

- Luecke, M., Mahmoud, T.O., & Steinmayr, A. (2009). Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova: Avântul a luat sfârșit? OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008.
- Maddock, N., & Ramguttee, L. (2009). Diminuarea remitențelor și revenirea migranților: tendințe și soluții. „Development and Transition” 13, 15. PNUD și Școala de Economie și Științe Politice din Londra. Preluat de la <http://www.developmentandtransition.net/>
- Marandici, I., (2008). Remitențele și dezvoltarea în Republica Moldova, IDIS Viitorul, „Political and Security Statewatch”, 7(14). Chișinău.
- Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova (MAEIE) Parteneriatul de Mobilitate Moldova – Uniunea Europeană, Buletin Informativ, ediția 1.
- Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova (MAEIE) și OIM. (2008). Recomandările seminarului de politici privind diaspora și dezvoltarea țării de baștină, 110 - 1 aprilie 2008. Moldova: Chișinău.
- Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova (MAEIE). (2008). Raportul privind implementarea Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană: februarie 2005 – februarie 2008. Preluat de la www.mfa.gov.md/img/docs/raport-final-capitolul-2_1.doc
- MAEIE al Republicii Moldova. (2007). Semnarea Acordurilor de facilitare a regimului de vize și de readmisie. Preluat de la <http://www.mfa.gov.md/noutati/880/>
- Moldova: Visa facilitation is a key priority (Facilitarea eliberării vizelor reprezintă o prioritate-cheie). Preluat de la http://www.belgium.iom.int/index.asp?Selected=1&News_ID=489&sm=28
- Moraru, A. (2009). Remiterile și impactul lor economic în Republica Moldova (Teza de doctor în economie, Universitatea Tehnică a Moldovei, 2009). Preluat de la http://www.cnaa.md/files/theses/2009/13537/angela_moraru_thesis.pdf
- Moreno-Fontes Chammartin, G., & Cantú-Bazaldúa, F. (2004). Identification of Potential for Increasing Employment and Productive Investment in Albania, Moldova and Ukraine Based on Remittances (Identificarea potențialului de majorare a ratei de ocupare și a investițiilor productive în Albania, Moldova și Ucraina pe baza remitențelor). ILO, Geneva.
- Mosneaga, V. (2007). Migrația de muncă a populației din Moldova: Tendințe și Efecte, Socius Working Papers, 3. Lisabona.
- Mosneaga, V. (2009). Populația Republicii Moldova în contextul proceselor de migrație actuale. Republica Moldova - Transnistria: conlucrare pentru un viitor prosper, 156-172. Chișinău: Tipografia.
- Mosneaga, V., & Corbu-Drumea, L. (2006). Migrația în/din Republica Moldova: proces și reglementare (primul deceniu). Populația Republicii Moldova în contextul migrațiilor internaționale, vol.I, 248-275. Iași.
- Mosneaga, V. (2006). Moldavie : migrations de main d’oeuvre en Europe – Flux, tendances, repercussions. Centre d’Etudes et de Recherches Internationales (CERI). (Moldova: migrația forței de muncă în Europa – Flux, tendințe, repercusiuni. Centrul de Studii și Cercetări Internaționale, CERI). Preluat de la (http://www.ceri-sciencespo.com/cerifr/transversal/art_vm.pdf)

- Munteanu, V., directorul Serviciului de Stat Migrațiune. (2002) „Politica migrațională a Republicii Moldova: problemele și căile de soluționare” www.ipp.md/files/Publicatii/2002/frontiere/16~Migatia.doc
- Munzele Maimbo, S., & Ratha, D. (2005). Remittances: Development Impact and Future Prospects. World Bank (Remitențele: Impactul asupra dezvoltării și perspective).
- Calitatea creșterii economice și impactul ei asupra dezvoltării umane. (2006). Republica Moldova, Raportul Național de Dezvoltare Umană.
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. (2008). Migrația forței de muncă. Ancheta Forței de Muncă. Chișinău.
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. (2009). Moldova în cifre: Breviar statistic. Golovatiuc, V., Cara, O., și Godiac, M.
- Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii pe lângă Ministerul Economiei și Comerțului, (www.odimm.md)
- Orozco, M. (2008). Planting the seeds of financial inclusion: financial literacy for remittance recipients in Moldova (Plantarea semințelor incluziunii financiare: educația financiară pentru beneficiarii de remitențe din Moldova). ILO.
- Orozco, M. (2008). Perspective privind includerea migrației în dezvoltare: Oportunități de utilizare eficientă a remitențelor pentru Moldova. Chișinău: OIM.
- Peste 40.000 de cetățeni moldoveni lucrează legal în Italia. (2007). Preluat de la <http://soderkoping.org.ua/page15503.html>
- Pantiru, M.C., Black, R., & Sabates-Wheeler, R. (2007). Migration and Poverty Reduction in Moldova. Sussex Centre for Migration Research, Institute for Development Studies (Migrația și reducerea sărăciei în Moldova. Centrul pentru Cercetare a Migrației din Sussex, Institutul pentru Studii de Dezvoltare). DFID.
- Pantiru, M.C., Black R., & Sabates_Weeler, R. (2007). Migration and Poverty Reduction in Moldova (Migrația și reducerea sărăciei în Moldova).
- Ratha, D., Mohapatra, S., & Silwal, A. (2009). Outlook for Remittance Flows 2009-2011: Remittances expected to fall by 7-10 percent in 2009 (Perspectivele fluxurilor de remitențe, 2009-2011: Remitențele se vor reduce cu 7-10 la sută în 2009), Migration and Development Brief, 10. World Bank.
- Ratha, D., Shaw, W. (2007). South-South Migration and Remittances (Migrația și remitențele de la Sud la Sud), World Bank Working Paper, 102
- Rios Avila, F., & Schlarb, E. (2008). Bank Accounts and Savings – The Impact of Remittances and Migration: A Case Study of Moldova (Conturi bancare și economii - Impactul remitențelor și migrației: Un studiu de caz din Moldova). Kiel Institute for the World Economy. Preluat de la <http://www.ifw-kiel.de/ausbildung/asp/asp-wp/2008/aspwp448.pdf>
- Raportul cu privire la implementarea Componentei II a PNAET. Preluat de la <http://www.minfin.md/ro/program/>

- Schwartz, R. (2007). Analiza legăturii între comunitățile moldovenești de peste hotare (CMH) și Moldova. ASDI și OIM.
- Scutaru, T. (2008). Piața serviciilor financiare în Moldova. O prezentare a depozitelor și împrumuturilor destinate persoanelor fizice. OIM, ILO.
- Sleptova, E., Labour migration in Europe: special focus on The Republic of Moldova (Migrația forței de muncă în Europa: accent special pe Republica Moldova). Institute for Public Policies. Preluat de la www.ipp.md/public/biblioteca/50/en/St~Sleptova~fin.doc
- Registrul de Stat al Actelor Juridice al Republicii Moldova, <http://lex.justice.md/>
- Telegraf. (2007). Republica Moldova a încheiat ratificarea acordurilor de facilitare a regimului de vize și readmisie” http://www.telegrafonline.ro/1196373600/articol/41527/r_moldova_a_incheiat_ratificarea_acordurilor_de_facilitare_a_regimului_de_vize_si_readmisie.html
- UNFPA. (2008). Populația și procesele demografice în Republica Moldova. Compilație de date statistice.
- Tatarciuc, A., Influența procesului de migrație asupra pieții forței de muncă. Revista „Politici Publice”, 19-23.
- Pagina web a Centrului Comun de Vize http://www.cac.md/acorduerm_md.html
- Interlic. (2008). Migranții moldoveni care lucrează în țările UE declară că nu se vor întoarce acasă chiar dacă salariile vor scădea cu 20-30%. Preluat de la <http://www.interlic.md/2008-12-18/migrantzii-moldoveni-care-lucreaza-in-tzarile-ue-declara-ca-nu-se-vor-intoarce-acasa-chiar-daca-sala-7833.html>
- Walewski, M., Sandu, M., Mincu, G., Hristev, E., & Matysiewicz, B. (2008).). Efectele migrației și remitențelor în zonele rurale ale Moldovei și Studiul de caz privind gestionarea migrației în Polonia. Centrul de Investigații Sociale și Economice (CASE).
- World Bank. Country Partnership Strategy for Moldova. No date (Strategia de parteneriat cu țara pentru Republica Moldova. Fără dată). Preluat de la <http://www.worldbank.org.md/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/MOLDOVAEXTN/0,,menuPK:302263~pagePK:141132~piPK:141105~print:Y~theSitePK:302251,00.html>